

VU Research Portal

De herleving der gereformeerde beginselen in hare beteekenis voor de kerk, de prediking, de katecheze, het diakonaat en de zending

Hoedemaker, Ph.J.

1883

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Hoedemaker, P. J. (1883). *De herleving der gereformeerde beginselen in hare beteekenis voor de kerk, de prediking, de katecheze, het diakonaat en de zending.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

3682

CB

11158

DE

HERLEVING

DER

GEREFORMEERDE BEGINSELEN

IN HARE BETEKENIS VOOR

DE KERK, DE PREDIKING, DE KATECHEZE,
HET DIAKONAAT EN DE ZENDING.

REDEVOERING

BIJ

DE OVERDRACHT VAN HET RECTORAAT

AAN DE

VRIJE UNIVERSITEIT

te AMSTERDAM,

UITGESPROKEN DEN 20sten OCTOBER 1883,

DOOR

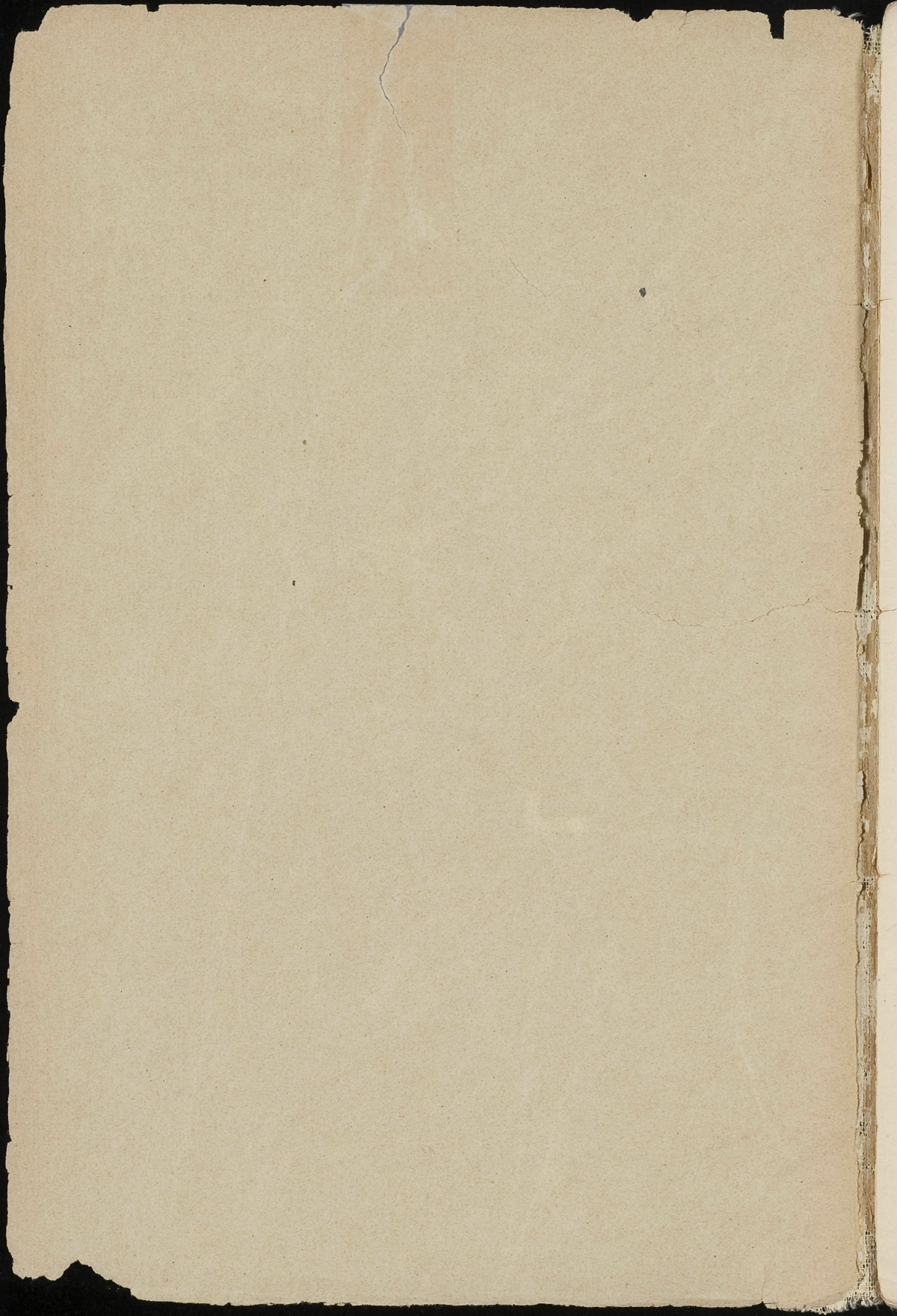
D^R. P^H. J. HOEDEMAKER.

— 0-206 256 216-0 —

AMSTERDAM,

B. VAN DER LAND,

1883.

DE
HERLEVING
DER
GEREFORMEERDE BEGINSELEN

IN HARE BETEKENIS VOOR
DE KERK, DE PREDIKING, DE KATECHEZE,
HET DIAKONAAT EN DE ZENDING.

REDEVOERING
BIJ
DE OVERDRACHT VAN HET RECTORAAT
AAN DE
VRIJE UNIVERSITEIT
te AMSTERDAM,
UITGESPROKEN DEN 20sten OCTOBER 1883,
DOOR
D^R. P^H. J. HOEDEMAKER.

AMSTERDAM,
B. VAN DER LAND,
1883.

DE
HERLEVING
DER
GEREFORMEERDE BEGINSELEN
IN HARE BETEKENIS
VOOR
de Kerk, de Prediking, de Katecheze, het Diakonaat
en de Zending.

Onze hulpe sta in den naam des Heeren, die hemel en aarde
gemaakt heeft.

HOOGGEERZAME HEEREN DIRECTEUREN ONZER VEREENIGING,
HOOGACHTBARE HEEREN CURATOREN ONZER UNIVERSITEIT,
HOOGGELEERDE HEEREN PROFESSOREN IN DE ONDSCHIEDENE
FACULTEITEN,

ZEERGELEERDE HEEREN DOCTOREN IN DE ONDSCHIEDENE
WETENSCHAPPEN,

WELEERWAARDE HEEREN BEDIENAREN DES WOORDS,

WELEDELE HEEREN STUDENTEN,

EN VOORTS GIJ ALLEN, VAN WAT NAAM OF RANG OOK, DIE
HERWAARTS OPKWAAMT OM DEZE PLECHTIGHEID MET UWE TEGEN-
WOORDIGHEID TE VEREEREN.

ZEER GEACHTE EN ZEER GEWENSCHTE TOEHOOORDERS!

„De Arminianen zijn de wegbereiders der latere vrijdenkers ge-
weest. Hunne leer der algemeene genade was de brug over de
klove, die het heidendom van het Christendom scheidde.”

Deze opmerking is merkwaardig, zoowel om de bron, waaraan zij
is ontleend, als om den scherpen blik, waarvan zij getuigt. Wij
vonden haar in het werk van *Jodl*: de „Geschichte der Ethik in

der neueren Philosophie.”⁽¹⁾ De Arminianen, baanbrekers der vrijdenkers! Het is wel zonder omwegen gezegd.

Maar is het niet volkomen juist?

Ontbolster het Remonstrantisme, ontdoe het van zijne theologische vormen, van alles, wat niet tot zijn wezen behoort, maar wat feitelijk daarmede in tegenspraak is, en gij vindt in zijn verborgenen kern een grondbeginsel, dat ten slotte evenzeer tot de ontkenning van Gods bestaan moet leiden, als het Zijne volstreckte heerschappij heeft geloochend, zich evenmin met de heerschappij der wet als met die der genade verdraagt. Datzelfde beginsel heeft in zijne voortdurende gedaanteverwisselingen, de waarheid Gods in den loop der eeuwen, telkens van eene andere zijde bestreden. Het heeft zich niet alleen voorgedaan als Remonstrantisme tegenover de leer der vrije genade, maar ook als Pelagianisme tegenover die der zonde; als Arianisme in de Christologie, als Socianisme in de verwerping van het schriftgezag, als Deïsme in de ontkenning, dat God alle dingen onderhoudt en regeert, als Naturalisme in het loochenen der schepping, als Rationalisme in zijne miskennen der openbaring.

Er bestaat eigenlijk slechts ééne groote tegenstelling, die telkens weder in andere vormen voorkomt, t. w. „Natuur en Genade”, „de Mensch en God”, „het Schepsel of de Schepper.”

Bij de vraag naar het uitgangspunt der Theologie, naar de kenbron der waarheid, naar het einddoel, zoowel der schepping als der verlossing, naar den regel voor ons geloof, gaat het uitsluitend om de eere Gods, en, zoodra het zwaartepunt van onze belijdenis door ons ook maar eenigermate naar den mensch wordt verlegd, loopen wij gevaar — *Jodl* heeft het juist gezien, en goed gezegd — om tot het Scepticisme en Atheïsme te vervallen.

Voor de derde maal zijn wij thans op den stichtingsdag van onze Universiteit bijeengekomen. Wat ook het motief tot, welke

⁽¹⁾ Iste Band. Bis zum Ende des 18^{en} Jahrhunderts. Stuttg. 1882. Bladz. 99.

ook onze verwachting van die Stichting geweest zij, in haar beginsel bezit zij de kiem van eene rijke en nieuwe ontwikkeling in de eerste plaats der Theologie en van hare vakken, ieder in het bijzonder.

Immers dat beginsel staat lijnrecht tegenover de vergoding van het scheepsel, de verheffing van den mensch, het *Arminianisme* in alle phasen zijner openbaring, bij alle keerpunten zijner geschiedenis.

Eene nieuwe ontwikkeling.

Bij wijze van tegenstelling gesproken.

Vroeger ter kwader ure door de wijsbegeerte dier dagen gestuit, keert zij van zelf tot haar punt van uitgang terug, niet, omdat zij niet veel in zich opneemt, wat resultaat mag heeten van den arbeid der latere Godgeleerden, maar omdat zij zich niet kan aansluiten bij de nieuwere Godgeleerdheid als zoodanig, zonder aan haar beginsel ontrouw te worden.

Zij het in deze ure onze taak om aan te toonen, met welk recht wij zoo spreken ten opzichte van dat deel der Theologie, waarvan mij de behandeling is toevertrouwd.

Wanneer de Hoogleeraar *Lamers* in een opstel over de Catechetik⁽²⁾ ons verzekert, „dat de periode der wetenschappelijke, wijsgeerige behandeling van de verschillende deelen der Evangeliebediening eerst is aangevangen, toen de Cyclus van wetenschappen gevormd werd, thans bekend onder den naam van „Praktische Theologie”, dan spreekt hij daarmede eene stelling uit, die onder de nieuwere Godgeleerden stellig geen tegenspraak zal vinden. Zijne mededeeling, dat het *Schleiermacher* geweest is, die haar -- t. w. de Praktische Theologie -- tot den rang der wetenschap verhief, „die de idee des kerkelijken levens uiteenzet”⁽³⁾,

⁽²⁾ Catech. Studiën van G. H. Lamers. N. Bijdragen o. h. gebied van Godgel. en Wijsb. d. Dr. J. Cramer en Dr. G. H. Lamers. Amst. 1877. Bl. 248.

⁽³⁾ Idem bladz. 106. 107.

wordt mede door niemand ontkend. Hij, die „de Vader der nieuwere theologie” wordt genoemd, staat in die betrekking meer bijzonder tot dit deel, naar zijn oordeel „de kroon der theologische wetenschap.”⁽⁴⁾

Wij zullen dus wel doen met te vragen: uit welk materieel beginsel, uit welke grondgedachte heeft hij haar afgeleid? Hij zelf geve ons het antwoord:

„Die Praktische Theologie ist die Technik zur Erhaltung und Vervollkommnung der Kirche.”⁽⁵⁾

Ingewikkeld worden wij dus verwezen naar zijne beschouwing van de kerk.

Wat is die kerk volgens *Schleiermacher*? Waaraan heeft zij haar ontstaan te danken?

De kerk is eene vereeniging van menschen door de drijfkracht van hun godsdienstig leven te zamen gebracht. Zij is bij gevolg uit den aard zelve van dat leven geboren.⁽⁶⁾

Waardoor wordt zij onderhouden?

Door het ambt, dat van zelf moet ontstaan, omdat sommige leden der kerk geschikt zijn als leiders op te treden, terwijl het in het belang der anderen is zich door hen te laten leiden. In de Apostolische eeuw hadden niet allen in gelijke mate het voorrecht gehad met den Heiland te verkeerren; en ten allen tijde verschilt de mate van kennis, van inzicht, van geestelijk leven.⁽⁷⁾

De Praktische Theologie nu leert „den ambt dragers de gemoedsbewegingen, die in de kerk ontstaan, onder de tucht eener verstandige leiding te brengen.”⁽⁸⁾

De kerk is bijgevolg uit en door den mensch, en de Praktische Godgeleerdheid doet ons de wet van hare ontwikkeling

⁽⁴⁾ Palmer „Pastoraal Theologie”. Godgeleerde Bibliotheek. Utrecht 1866. Bladz. 6.

⁽⁵⁾ „Die Praktische Theologie nach den Grundsätzen der Evangelischen Kirche.” Dr. Friedrich Schleiermacher. Berlin 1850. Bladz. 25.

⁽⁶⁾ „Idem. Der Christliche Glaube, nach den Grundsätzen der Evangelischen Kirchen im Zusammenhange dargestellt.” Berlin 1861. II § 115.

⁽⁷⁾ „Idem.” § 129, 2. § 133. „Praktische Theologie” bladz. 12 v.v.

⁽⁸⁾ „Idem. Praktische Theologie” bladz. 28.

kennen, of, zooals *Zöckler* het in zijn onlangs verschenen handboek der „Theologischen Wissenschaften” uitdrukt: „die Selbstauswirkung oder fortgehende Verwirklichung der Kirche.”⁽⁹⁾

Dat met deze begripsbepaling waarlijk het hoogtepunt der Practische Theologie bereikt is, wordt ons door dezen zelfden geleerde in zoovele woorden gezegd:

„Man darf diese Formulierung mit gutem Rechte, als den adäquatesten Ausdruck des neueren Wissenschaftsbegriffs der Praktischen Theologie bezeichnen.”⁽¹⁰⁾

Wij zijn overtuigd, dat de Hoogleeraar *Doedes* zich het ontstaan der kerk anders voorstelt dan *Schleiermacher* dit heeft gedaan. Maar voor de beoefening der Praktische Theologie biedt dit geene winste. Eer het tegendeel. Terwijl *Schleiermacher* nog van „kerk” spreekt, vinden wij bij *Doedes* het minder belijnde „Christendom.” Immers, in zijne „Encyclopaedie der Christelijke Theologie”, waarmede hij voor een deel den gedachtengang van onze rechtzinnige Godgeleerden beheerscht, vinden wij de benaming „Praktische Theologie” verklaard door de uitdrukking „wetenschap van de instandhouding des Christendoms.”⁽¹¹⁾

Het grondbeginsel van onze Universiteit wordt gewraakt, omdat het van eene zucht tot repristinatie getuigt, ons terugvoert in plaats van vooruit brengt; in één woord, omdat het den wetenschappelijken arbeid van meer dan twee eeuwen miskent.

Welnu, met het woord Gods in de hand, aarzelen wij geen oogenblik die geheele wetenschappelijke ontwikkeling, althans voor Praktische Theologie, als abnormaal ter zijde te stellen.

Wij zeggen het *Zöckler* na: „die moderne Wissenschaftsform entscheidet für sich noch nicht, über wissenschaftlichen Charak-

⁽⁹⁾ „Handbuch der theologischen Wissenschaften, in encyclopädischer Darstellung u. s. w. herausgegeben von Dr. Otto Zöckler.” Nördl. 1883. III Halbbd. Bl. 83.

⁽¹⁰⁾ „Idem.” Bladz. 85.

⁽¹¹⁾ *Doedes* „Encyclopaedie der Christliche Theologie.” Utrecht 1876. Bladz. 202.

ter"⁽¹²⁾ en wanneer *Nitzsch*⁽¹³⁾ verklaart, dat onze wetenschap niet in de Roomsche kerk, om hare gebondenheid aan de Decretalen, niet in de Luthersche, om hare vermenging met den Staat, maar alleen in de Gereformeerde kerk, om hare organische opvatting van kerk, kerkelijk ambt en kerkelijk leven, tot ontwikkeling kon komen, dan aanvaarden wij deze lofspraak slechts, voor zoover zij aan haar oorspronkelijk beginsel getrouw is, voor zoover zij Jezus Christus, als de eenige, eeuwige Koning Zijner gemeente erkent.

32 7/ Niet van beneden maar van boven, niet uit den mensch maar uit God is de Kerke, wier gestalte en wasdom en werkzaamheid de Praktische Theologie ons beschrijft. Zij is niet gemaakt, — geen menschelijk genootschap; niet geboren — uit den drang van het godsdienstig en zedelijk leven van de discipelen des Heeren ontstaan; zelfs niet geworden — op een bepaald tijdstip, hetzij te Cesarea Philippi, hetzij te Jeruzalem, op den goeden Vrijdag of op den Pinksterdag uit het Joodsche volkswezen te voorschijn gekomen; maar gegeven, — eene Goddelijke instelling. De kerk is het lichaam van Christus, die haar van alle eeuwen, door zijn Woord en Geest vergadert, beschermt, onderhoudt en regeert.

In het beginsel van onze Vereeniging, aldus omschreven met het oog op hetgeen wij, om in geene encyclopaedische en methodologische kwestieën te treden, in navolging van anderen „Praktische Theologie” blijven noemen, is, wij herhalen het, de kiem aanwezig van eene geheel nieuwe ontwikkeling. De voorwaarde tot eene, niet slechts schijnbare, maar wezenlijke bloei onzer wetenschap, wordt daardoor geboden.

Wij verdeelen de vakken der Praktische Theologie uitsluitend ten behoeve van ons betoog, daar de Encyclopaedie der Theologische Wetenschap niet voor een harer onderdeelen kan worden

⁽¹²⁾ Vrg ook: „der Entwicklungsgang der Theologie als Wissenschaft, in 's besondere der Praktischen.” V. Zezschwits, Leipzig 1867. Bladz. 6.

⁽¹³⁾ „Praktische Theologie” von Dr. Carl Immanuel Nitzsch. Bonn 1847. I § 20, 2.

vastgesteld, totdat de juiste lijnen voor het geheel zijn getrokken. Het valt zelfs te betwijfelen, — dit zij in het voorbijgaan gezegd — of deze geheele Cyclus der Praktische Theologie, die uitsluitend past in het kader door *Schleiermacher* gevormd, niet zou moeten vervallen, al is het door *Hagenbach*, *Doedes* en anderen in bijzaken gewijzigd.

Er zijn vakken, die betrekking hebben op :

- I. *De gestalte van de kerk des Heeren* — het kerkrecht.
- II. *Op haar levensbeginzel* — de bediening van woord en sacrament, waardoor Christus de gemeenschap met haar onderhoudt — Homiletiek en Liturgiek.
- III. *Op haar wasdom* — waardoor de schatten en gaven van Christus den afzonderlijken leden worden geschonken — Katecheze en Profetie, Poimeniek en Diakonaat.
- IV. *Op hare werkzaamheid naar buiten* — het werk der Zending, Halieutiek, enz.

I. Dat de Theologische ontwikkeling na *Schleiermacher* niet heeft bijgedragen tot den bloei van „het kerkrecht” wordt ons duidelijk, zoodra wij bij Prof. *Doedes* in de leer gaan. Het wordt smadelijk door hem buiten de landpalen der Praktische Godgeleerdheid gezet.

„Niet, hoe het eigenlijk behoorde te zijn, ook niet, hoe het vroeger geweest is, maar hoe het thans werkelijk is, daarop komt het, zoo hooren wij hem zeggen, voor de kennis *van* en het leven *in* den tegenwoordigen tijd in de eerste plaats aan.”⁽¹⁴⁾ Daaruit volgt nu, dat het kerkrecht „geen uitsluitend Godgeleerde wetenschap is, en voor zoover het niet tot de historie der Kerke behoort, der Rechtsgeleerdheid”⁽¹⁵⁾ wordt toebedeeld.

Van Oosterzee volgt hem op den voet. „Voor zoover het kerkrecht een deel, niet der Juridische, maar der Theologische weten-

⁽¹⁴⁾ Doedes Encycl. blad. 142.

⁽¹⁵⁾ T. a. p. 142 en 143.

schap uitmaakt, behoort het in den kring, niet der Praktische maar der Historische Godgeleerdheid tehuis, als strekkende om den Theoloog met den feitelijken toestand van kerk en christendom in betrekking tot den Staat, bepaaldelijk met de kerkelijke organisatie in zijne naaste omgeving bekend te maken.”⁽¹⁶⁾

Indien nu de bedoeling was, te onderscheiden tusschen de beschrijving van „de regeering der kerk” en de toepassing in de praktijk van hetgeen Gods woord dienaangaande leert; tusschen de kerk als lichaam des Heeren en het Instituut, dat een publiek rechterlijk karakter bezit, konden wij hiermede vrede hebben.

Dat dit niet het geval is, blijkt uit de verwijzing, niet naar de stelselmatige Godgeleerdheid, maar naar de Historie. En het is bepaald déze voorstelling, die wij als onbijbelsch, onprotestantsch en onwetenschappelijk verwerpen, als eene verloochening van het koningschap van Jezus beschouwen, en ook voor de praktijk van het kerkelijk leven betreuren, omdat *zij* het is, waarvan ons volk de wrange vruchten ieder oogenblik plukt, zonder hunne herkomst te weten.

Indien de Hervormers geen ander beginsel hadden gekend, geen anderen regel waren gevolgd, zou de Gereformeerde kerk niet, gelijk nu, als eene nieuwe schepping uit Rome te voorschijn zijn gekomen. Onze Nederlandsche geloofsbelijdenis ademt dan ook eenen anderen geest.

„In de Heilige Schriftuur” lezen wij in Art. VII „is de wil van God volkomenlijk vervat.” Daartoe behoort ook „de geheele wijze van den dienst, welken God van ons eischt.” Wij hebben ook in de regeering der kerk, „noch de groote menigte, noch de oudheid, noch de concili n, decreten of besluiten van menschen te volgen, want alle menschen zijn uit zichzelf leugenaars en ijdelers dan de ijdelheid zelve. Daarom verwerpen wij van ganscher harte wat met dezen onfeilbaren regel niet overeenkomt.”

„Ondertusschen” zoo heet het in Art. XXXII „gelooven wij,

⁽¹⁶⁾ Van Oosterzee: „Praktische Theologie.” Utrecht 1877. I, bladz. 20.

hoewel het nuttig en goed is, dat de Regeerders der kerk, onder elkander zekere verordening instellen en bevestigen tot onderhouding van het lichaam der kerk, dat zij nogtans zich wel moeten wachten, af te wijken van hetgeen ons Christus, onze eenige Meester, bevolen heeft. En daarom verwerpen wij alle menschelijke vonden, en alle wetten, die men zou willen invoeren, om Gode te dienen, en door dezelve de gewetens te binden en te dwingen, op welke wijze het zou mogen zijn. Zoo nemen wij dan alleen aan, hetgeen dienstig is, om eendracht en eenigheid te voeden en te bewaren, en alles te onderhouden in de gehoorzaamheid van God."

In denzelfden geest luidt de aanhef van de eerste Helvetische Confessie. "De H. Schrift heeft uit zichzelf en niet uit den mensch afdoend gezag. Door haar heeft de geheele kerk van Christus volkomen bewaard, zoowel wat tot het zaligmakend geloof, als tot de inrichting van een Gode welgevallig leven noodig is waartoe dan iets verder ook "de Reformatie en de Regeering der kerk, de inrichting van den Godsdienst enz." worden gerekend te behooren.

"De ware kerk" spraken de mannen van Bern in 1528 "wier eenig hoofd Christus is, ontstaat uit en blijft bij het Woord Gods, zonder naar de stem van een ander te hooren."

"Deze kerk geeft geene wetten naast het Woord Gods. Daarom zijn wij alleen dan tot gehoorzaamheid aan menschelijke inzettingen, die verordeningen der kerk worden genoemd, verbonden, als zij met Gods woord overeenstemmen."⁽¹⁷⁾ Ja zelfs wordt bij monde van *Myconius* aan ieder, die van dit beginsel afwijkt, het recht betwist zich een Christen te noemen. "Slechts hij is een Christen, die den stempel draagt, waarmede Christus zijne vrienden aanwijst: onderhoud mijne geboden. Wie menschelijke verordeningen voor-

⁽¹⁷⁾ Berthold Haller in: „Leben der Väter und Begründer der Reformierte Kirche," Eingeleitet von Dr. K. R. Hagenbach, IX bladz. 100. Elberfeld, 1861.

trekt boven de openbaring van den wil des Heeren, geeft daarmede blijk dit kenmerk te missen.”⁽¹⁸⁾

Daarom geeft ook *Voetius* een volstrekt ontkennend antwoord op de vraag, of „de bedienaar des Woords, zonder kennis van deze wetenschap, zijn ambt waardiglijk kan bedienen.”

„De regeering en dienst der Kerk” zoo redeneert hij „is door het vrije welbehagen des Heeren ingesteld⁽¹⁹⁾ en kan daarom uitsluitend uit de openbaring van Zijnen wil worden gekend.”

„Atqui ille ut secundum liberum Dei decretum a Deo praescriptus est, non nisi supernaturali Dei revelatione innotescit; consequenter lumine naturali investigari ac cognosci nequit, sed ex Solâ Scriptura.”

Waar men van deze beginselen afwijkt, daar wordt, zoo beweren wij, niet alleen den drang tot de beoefening van deze wetenschap ten eenenmale gemist, daar ontbreekt ook de voorwaarde tot haren bloei. Zou het anders kunnen zijn? De meest eenvoudige begrippen betreffende het ambt en de ambtsbediening, bij gevolg, ten aanzien van de levende, rechtstreeksche gemeenschap tusschen Christus, het hoofd in den hemel en zijn lichaam op aarde, worden zóó leeg, zóó verward, zóó onbijbelsch, dat het moeilijk valt ze te behandelen met dien ernst en die welwillendheid, die men aan voorstellingen ook van tegenstanders schuldig is.

Toonen wij dit aan. Neem het werk van *Dr. Palmer* over „de Pastoraal-Theologie” terhand, een werk in de Godgeleerde Bibliotheek, onder de redactie van *Doedes* opgenomen, het werk van een man, die in de eerste rij staat van de wetenschappelijke beoefenaars der Praktische Theologie.

Vergelijk o. a. wat hij zegt van het geestelijk ambt, b. v. met ons „formulier tot de bevestiging van de dienaren des Woords,” en vraag uzelf af, of gij het een voor het ander moogt inruilen.

⁽¹⁸⁾ M. Goebel. Die relig. Eigenthumlichkeit d. Luth. u. der Reform. Kirche. Bonn 1837. Bl. 97.

⁽¹⁹⁾ G. Voetii. Polit. eccles. part. I lib. 2 pri. Amst. 1663. Pag. 3.

Er dient hier te worden gekozen. *Palmer* zegt het zelf. „Met onze opvatting van het herdersambt vervalt eene vraag, die vroeger wel eens bovenaan stond in de wetenschap der Evangeliebediening, namelijk de vraag naar de hoogere, goddelijke machtiging. Vooreerst zal een man, die den eenvoud des harten niet verloren heeft, de vraag hiernaar met de wedervraag beantwoorden: als ik mij het lot mijner medemenschen uit liefde aantrek, als ik zielen wil behouden van den dood, heb ik daartoe dan nog eene bijzondere machtiging van noode? 't Is immers Christenplicht en daarom des Christens recht:”(20) en nu verder? „Vooreerst zeg ik dus: „alles wat ik als pastor doe, daartoe ben ik als christen gemachtigd”(21) en nu verder? „Ieder bijzonder ambt ontstaat heel natuurlijk uit de menschelijke samenleving, in eene maatschappij, die een harer werkzaamheden onder den vorm van rechten en plichten aan een ander man overdraagt, maar die haar daarvoor verantwoordelijk blijft.”(22) Alles saâmgevat. Het predikambt is eenvoudig eene zaak van orde. Hoe onmisbaar nu die orde is, zal u duidelijk worden, wanneer gij verneemt, met welke argumenten *Dr. Palmer* hare noodzakelijkheid bepleit. Eene aanhaling gelde voor velen! „De bediening van het H. Avondmaal is volgens de wet alleen aan geordende leeraars toevertrouwd; en terecht, iedere onhandigheid, lompheid, al het bijgeloovige, dat bij de behandeling van de bestanddeelen van het tafelgereedschap enz. kon plaats hebben, zou vreeselijke ergernis geven”!(23)

Maar zoo redeneert toch zeker een *van Oosterzee* niet? In het wijsgeerig deel van zijn onderzoek naar den grond en den oorsprong der Evangeliebediening volgt hij *Schleiermacher* en *Palmer* op den voet, en alleen in de historische ontwikkeling, die zich hierbij aansluit, vinden wij in de stelling, dat de opzettelijke

(20) *Palmer* t. a. p. bladz. 29.

(21) *Idem* bladz. 30.

(22) *Idem* bladz. 31.

(23) *Idem* bladz. 35.

bediening des woords door den Heer der gemeente is verordend, en dat hij waarlijk gewild heeft, dat er personen zouden zijn »boven anderen bereid, en in staat, zich aan die bediening met alle krachten te wijden»,⁽²⁴⁾ de echo van hetgeen onze belijdenis dienaangaande getuigt.

Mij dunkt, het is met uwe toestemming, dat wij de vraag naar het wetenschappelijk gehalte van de Praktische Theologie in den nieuweren tijd, althans, waar het kerkrecht ter sprake komt, laten rusten en alleen nog in een tweetal voorbeelden, die verdubbeld en vertiendubbeld konden worden, zoeken aan te toonen, hoe onbijbelsch, onwetenschappelijk en verderfelijk de gangbare theorie is, zooals zij o.a. nu niet uit de handboeken, maar uit hare weerspiegeling in de praktijk van onze Ned. Herv. Kerk wordt gekend.

In het allereerste artikel van de handelingen der Synode te Emden 1571, wordt het groote beginsel uitgesproken, waarmede de Gereformeerde Kerk zich stelt tegenover de Hierarchie in iederen vorm. »Geen kerk zal over een andere kerk, geen dienaar des woords, geen ouderling of diaken zal de een over den ander heerschappij voeren, maar een iegelijk zal hen voor alle suspiciën, ende aanlokkinge, om te heerschappen, wachten.»

Dat beginsel staat vast in het Woord van God.

»Aangaande de dienaars des Woords», spreekt onze belijdenis in Art. XXXI, »zij hebben allen dezelfde magt en hetzelfde gezag, zijnde allen dienaars van Jezus Christus, den eenigen algemeen en het eenige hoofd der kerk.»

Eene hoogere kerkelijke macht is door Christus niet gegeven dan dien van opziener der gemeente en kan ook door delegatie niet worden verkregen zonder miskenning onzer Goddelijke roeping en haar bedienend karakter. Wie geen macht bezit, maar daarmede geheel voorwaardelijk is beleend, kan haar niet aan anderen overdragen.

⁽²⁴⁾ Wij spatiëerden. Vrg Van Oosterzee I, bladz. 26,

— — — En toch zijn onze opzieners sedert lang feitelijk van hunne macht beroofd, door een in den grond Episcopaaal-schen kerkvorm, zonder dat de bewustheid algemeen is doorgedrongen, hoe men daarmede de eer van Christus te na komt, en schuldig staat aan een onheilig bedrijf, waardoor de bediening van het opzienersambt tot eene bloote fictie is gemaakt.

Een ander voorbeeld.

Op diezelfde Synode te Embden wordt bepaald:

Van de 't Zamenkomsten; Eerstelijk der Consistoriën.

6. In een yegelijke Kerk zal men 't samenkomsten ofte Consistoriën der dienaren des Woords, Ouderlingen en Diaconen hebben, die ten wenigsten alle weken eenmaal, gehouden zullen worden, ter plaatse ende tijd die een yegelijke gemeente zal achten bequaamste en gelegenste te wezen.

Der Classen.

7. Benevens deze Consistoriën, zullen ook alle drie ofte zes maanden Classische verzamelingen gehouden werden, van sommige Kerken die bij een gelegen zijn, na hare gelegenheid en nootdrift.

Der Synoden.

8. Daar benevens zullen jaarlijkse verzamelingen, aller verstroyde Kerken in Duitsland en Oost-Vriesland byzonder, aller Engelschen Kerken byzonder en aller Kerken onder 't Cruys byzonder, gehouden werden.

Der Nationalen Synodi.

9. Verder zal men alle twee jaren eens een algemeene verzameling aller Nederlantsche Kerken houden.

Aan deze bepaling ligt kennelijk het Bijbelsch denkbeeld van de eenheid der zichtbare Kerk, ten grondslag. Niet alsof de plaatselijke Kerken, de attributen van de Kerk zouden missen. Zij zijn niet zoo onzelfstandig, dat zij andere Kerken

tot hun bestaan behoeven. Maar het is ook geen bloot confoederatief verband waarin zij tot die Kerken staan. De eenheid openbaart zich van lieverlede in steeds ruimeren kring, en die openbaring is onmisbaar tot het welwezen der Kerk.

Geene hoogere macht wordt gecreëerd, wanneer de Kerken van eene streek of van een land, als Kerk samen komen. De bestaande macht wordt slechts uitgebreid en bestuurd.

Dientengevolge zijn de Classen niet wezenlijk van de Kerkeraden, de Synoden van de Classen onderscheiden. „In meerdere vergaderingen”, leert de kerkorde van Dordrecht Art. XXX, „zal men niet handelen, dan over hetgeen in mindere niet afgehandeld kon worden, of dat tot de kerken der meerdere vergadering gezamenlijk behoort.”

— En toch is sedert lang die eenheid verbroken. De Classicale vergadering bestaat nog, maar zonder regeerende macht. En voorts wordt aan correspondentie met de kerken in het Buitenland, met onze stamverwanten in Afrika en Amerika, zelfs niet in de verte gedacht. Wat zeg ik, er is zelfs geen medelijden met de kerk in Neêrlandsch Indië. Bij al onze zendingsarbeid wordt er zelfs niet mede gerekend, hoe die Kerk tot eene Protestantsche Kerk saamgeflanst, in een onbijbelschen toestand verkeert van afhankelijkheid aan het politiek gezag, die niet alleen ten eenenmale met het wezen der kerke in tegenspraak is, maar haar meer dan iets anders van de kracht en den invloed berooft, die zij op het leven onzer Europeesche bevolking, die zij vooral op het terrein der zending moest bezitten.

Voorwaar, het beginsel van de Gereformeerde Kerk draagt de kiem van eene nieuwe ontwikkeling in zich, maar zij eischt de Reformatie der kerk — *juist* en *eerst* in het herstel der kerkorde, waardoor het lichaam des Heeren zijne normale gestalte verkrijgt.

— — — En die kerkelijke organisatie is voor velen, zelfs

der broederen, een adiaphoron!

In dit wanbegrip en daarin alleen ligt de verklaring van onze machteloosheid in alles, wat op de Reformatie der kerken doelt. Daaraan en daaraan alléén wijte men het gevoel van uitputting, waarmede men telkens zonder eenig wezenlijk voordeel te hebben behaald, terugtrekt uit of afaat van den kerkelijken strijd.

De geschiedenis van ons kerkelijk leven kon ons dit reeds hebben geleerd.

Wij komen de eer der broederen niet te na, wanneer wij uitspreken, dat hunne kracht niet ligt in de kennis en toepassing der kerkelijke reglementen. Geen wonder! David gevoelt zich belemmerd in de wapenrusting van Saul. Bij Synodale wetten behoort een Synodale uitlegger. Het is dan ook zeer begrijpelijk, wanneer een opziener der gemeente, die sedert lang om de Reformatie der kerke zucht, — wij vernamen het nog dezer dagen — den dood betreurt van een predikant, wien hij in theorie het recht zou hebben betwist, zich leeraar in de kerk van Christus te noemen, — — — „omdat men zijne adviezen in den kerkeraad niet kon ontbeeren”!

o Voorzeker, ook onder de onzen worden enkele begaafde mannen gevonden, die men met zekere gerustheid op hunne plaats in de kerkelijke vergadering ziet en met zekere bewondering volgt, als zij zich met groote behendigheid, op reglementair terrein bewegen. Maar de gerustheid en bewondering gaan gepaard met het gevoel van vreeze, waarmede men een slaapwandelaar bespiedt op den nok van het dak; met een gevoel van vernedering, omdat men zich eene roeping bewust is waaraan men niet weet te voldoen; met een gevoel van smart en weerzin, als men bespeurt, dat de eisch van Gods woord, tot toelichting van een of ander voorstel in kerkelijke vergaderingen gebracht, geen andere uitwerking heeft, dan dat de werkzaamheid, die zich in dit milieu nog tot een schijn van leven had ontwikkeld, door dat woord wordt verlamd.

Voorzeker, het kerkrecht, dat Prof. *Doedes* op het oog had, heeft noch met de geloofsleer, noch met de Praktische Theologie iets gemeen. Maar dit ligt dan ook uitsluitend aan het feit, dat de reglementaire bepalingen, die niet aan het woord Gods zijn ontleend, maar veeleer in strijd daarmede, door eene onwetige macht in de kerk zijn gemaakt en worden gehandhaafd, niet worden geput uit, getoetst aan, bestuurd door het woord, dat voor een Gereformeerd mensch het grondbeginsel is, dat voor de Praktische Theologie even als voor de geheele Theologische wetenschap moet worden gehandhaafd.

Juist daarom heeft dan ook de Vrije Universiteit eene roeping tegenover de kerk van dezen lande, om de echt Protestant-sche, echt Schriftuurlijke beginselen, weder deels bekend te maken, deels tot eere te brengen. Juist daarom wachten wij eene nieuwe ontwikkeling van het onderdeel dezer wetenschap, dat de gestalte van het lichaam van Christus beschrijft.

II. Op den 27sten December van het jaar 1519 legde de nieuwe pastoor, dienzelfden morgen uit Einsiedlen overgekomen, eene verklaring af in het kapittelhuis te Zurich, die groote ontstelenis teweegbracht, en zelfs zijne vrienden, die hadden medegewerkt om hem daar te brengen, het beste deed hopen, of liever het ergste deed vreezen.

In antwoord, toch, op de plechtige begroeting van den Decaan *Felix Frei* gaf *Ulrich Zwingli* zijn voornemen te kennen „om het geheele Evangelie van Mattheus vers voor vers, kapittel voor kapittel, den volke uit te leggen, en dát zonder mensche-lijke bijvoegingen.” „Hij zou het woord prediken naar de meening des Geestes, zijne kracht zoekende in ootmoedig gebed, de Schrift met de Schrift vergelijkende, Gode en Zijnen eenigen Zoon Jezus Christus tot eer, tot zaligheid der zielen en onderwijzing in het ware geloof.”⁽²⁵⁾

⁽²⁵⁾ Huldr. Zwingli, Christoffel, Elberfeld 1857.

Geen wonder! Dat woord kondigde de Hervorming aan. In dat woord was het beginsel dier Hervorming gegeven.

Waar de prediking van het Woord, het geheele Woord, en niets dan het Woord, als uitgangspunt wordt gesteld, daar is de kiem van eene nieuwe ontwikkeling gegeven.

Welnu, datzelfde beginsel wordt door onze Stichting als uitgangspunt voor de wetenschappelijke beoefening, ook van het tweede deel der werkende Godgeleerdheid, met volle bewustheid aanvaard.

Dat er in vergelijking van andere kerken zooveel van dat beginsel, trots alle afwijking, onder ons bleef voortleven, daaraan hebben wij het te danken, dat Nederland in zijne prediking en predikkunde, door buitenlandsche godgeleerden zoo dikwerf wordt geroemd. Tot bevestiging van onze stelling beroepen wij ons dan ook op de praktijk, niet omdat op de theorie niet valt af te dingen, maar omdat er eene minder uitgebreide toelichting noodig is om het verkeerde in de praktijk te doen kennen. Immers, wij hebben ons binnen de afmetingen van ons betoog te beperken.

„Men behoeft zich niet te verwonderen” zegt *van Benthem* in zijn „Holländischer Kirch- und Schulstaat”⁽²⁶⁾ „dat Nederland zulke voortreffelijke predikers heeft. Zij worden niet zooals onze predikanten belast met het boekhouden der kerkerekening, de uitdeeling van aalmoezen, het beslechten van twistzaken, het aanhooren der biecht, het vergezellen der lijkstaties, tallooze feestdagen, het sluiten van huwelijken, het doopen en de avondmaalsviering in de huizen, maar zijn eenvoudig *dienaren des Woords*,” terwijl hij verder aantoonst, dat deze benaming ook werkelijk het kenmerkende in hunnen arbeid en hun geheele optreden uitdrukt.

„De heerschappij van het Bijbelsch beginsel maakte het eerste deel der Hollandsche predikatie tot schriftverklaring” zoo laat

⁽²⁶⁾ 1698. Frankfurt en Leipsig bladz. 168.

Nitsch⁽²⁷⁾ zich hooren', en de zorgvuldigheid, waarmede dit deel der predicatie wordt bewerkt, moet zelfs in de tijden, waarin zij tot eene verhandeling werd verwaterd, onder de eigenaardige voortreffelijkheid van de Gereformeerde predikers boven de Luthersche worden gerekend."

Wij willen dan ook gaarne erkennen, dat het oorspronkelijk karakter van onze kerk, zelfs nu nog, in onze Prediking en nog meer in onze Predikkunde uitkomt.

Maar met dit al is terugkeer tot het beginsel, ook voor het tweede onderdeel der werkende Godgeleerdheid, ver van overbodig.

In hunne oppositie tegen het gebruik van vaste texten, zooals ze in de Luthersche kerk in gebruik zijn, zijn onze Synoden en Godgeleerden eenstemmig. Op den tast vinden wij in oude kerkordeningen, met eene enkele uitzondering, den eisch gesteld om met behoud van Christelijke vrijheid, over geheele boeken van het Oude en Nieuwe Testament te preêken.

Op de vraag „of het nut zij de Zondagsche Evangeliën den volke uit te leggen of te verklaren? antwoordt de Synode te Middelburg"⁽²⁸⁾: „Het is raadzaam, dat niet hier en daar een stuk, maar een geheel boek des O. en N. Verbonds worde uitgelegd; met dit onderscheid, dat men zulke boeken verkieze, dewelke de gelegenheid der kerke meest bekwaam zijn."

De Synode te Dordrecht had reeds in 1578 de bepaling gemaakt, dat bij voorkeur de boeken des N. Verbonds zouden worden verkozen, „ofschoon het der dienaren vrij stond die des O. T. te nemen met advies van den kerkeraad."

Alhoewel nu de pericopendwang uit onze kerken geweerd bleef, is het helaas al te duidelijk, dat het eigenlijke motief der oppositie daartegen niet langer bestaat. Dat motief toch is niet geweest de wensch, om de predikers vrijheid te laten het woord

⁽²⁷⁾ t. a. p. I 437.

⁽²⁸⁾ 1581. Art. 20.

Gods als een textenboek te gebruiken, waaruit naar iedere aanleiding of zonder aanleiding, een onsamenhangende reeks van onderwerpen kon worden gekozen; maar uitsluitend de overweging, dat de Schrift niet mocht worden verbroken, dat de volle raad Gods den volke moest worden verkondigd.

Door het z. g. kerkelijk jaar, dat de eeuwige waarde der feiten miskent, om ze als alle andere, opvolgende, historische gebeurtenissen, in eene reeks naast elkander te stellen, door de valsche tegenstelling van „oud” en „nieuw verbond”; „wet” en „Evangelie” door hetgeen men „Evangelie” noemt, ofschoon het dikwerf niet anders dan een armzalig kader is van vrij onsamenhangende dogmatische voorstellingen, wordt de volheid der Schrift den volke onthouden.⁽²⁹⁾

Geen wonder, dat de homiletische hulpmiddelen, die Deutschland ons biedt, schier uitsluitend van Luthersche herkomst, gereeden ingang bij zoo velen van onze predikers vinden; zonder dat het verschil — ik zeg niet van belijdenis — maar van Schrift en levensbeschouwing hun zelfs tot bewustheid werd gebracht; geen

⁽²⁹⁾ Tot welke uitersten, deze beschouwing kan leiden, zien wij o. a. uit de volgende aanhaling uit de „Pastoral Theologie” van Claus Harms. Kiel 1878, bladz. 31. Sprekende over het nadeel van eene indeeling der pericopen, waarbij des Zondagsmorgens uitsluitend uit de Evangeliën gepredikt wordt, zegt hij:

„Ich nenne den grössten Nachtheil zuerst, diesen: Bei den Evangeliën wird das Evangelium nicht gepredigt(!) Wie sollte das Evangelium aus ihnen heraus gepredigt werden? Es ist ja nicht darin. (!) Fahre keiner vor diesem Ausspruche zurück; es haben schon Andre lange vor mir so gesprochen, Luther z. b. und Spangenberg. Letsterer ist der Mann, der die *Idea fidei Fratrum* geschrieben, durch welche veranlasst unser vorletzter Generalsuperintendent Struensee gesagt hat: „Gewiss unsere Nachkommen werden die Christliche Theologie wieder von den mährischen Brüdern holen müssen.”

Spangenberg erklärt sich so (ich will die ganze Stelle mittheilen aus Spangenberg's Leben van Risler, s. 188): „Wir suchen nur in der Gnade und Erkenntnis Jesu Christi zu wachsen, wir haben deswegen bei der Apostelgeschichte und den Episteln den Anfang gemacht; denn diese sollten eigentlich das Evangelium Jesu Christi, die Evangelien aber die Geschichte Jesu heissen, weil von dem Kern des Evangelii, dem Tod und Blute Jesu, des erwürgten Götteslammes, und allem, was daher fliesst und daran hängt, in den Evangelien nicht so viel zu finden, als z. b. in den Episteln Pauli. Denn der Heiland konnte ja kaum seinen Aposteln was davon sagen, so gar unbegreiflich war es ihnen; was hätte er denn den andren Juden davon sagen sollen”?

wonder, dat de arbeid in het woord tot de vaak slordige voorbereiding voor den Zondag, gedurende een grooter of kleiner deel van den Zaterdag wordt beperkt; dat de gemeente als eene onmondige wordt beschouwd en behandeld; dat in steê van het voorbeeld onzer vaders, wier beste theologische werken in den vorm van preeken voor het volk zijn behandeld, dat der Duitschers wordt gevolgd; van wier diepere studie de gemeente de vruchten, althans niet in de prediking, plukt.

— — — En dát, terwijl onze kerken worden ontvolkt — neen, — dit kon nog aan het ongeloof en de toenemende wereldsgezindheid van ons geslacht worden geweten, — maar worden bezocht, door een geslacht, dat, zooals door vele duidelijke kenteekenen gezien wordt, aan déze prediking is ontgroeid. Immers, dat zoovelen uit gewoonte of plichtsgevoel, uit beleefdheid of sympathie voor bepaalde personen in onze godsdienst oefeningen verschijnen, is vooral dááran te wijten — wij spreken niet van de uitzondering maar van den regel — dat de prediking doorlopend te weinig voedsel biedt.

Zij is veelal zoo arm, die prediking! Er bestaat zulk een malaise in de gemeente!

En het woord is zoo rijk! En het heeft God behaagd door „eene zonderlinge genade”, „de dienst van menschen” ook van menschen met middelmatige bekwaamheden, te gebruiken om de gemeente in te leiden tot, te weiden door het woord!

In het Gereformeerde beginsel nu wordt de kiem gevonden van eene nieuwe ontwikkeling, ook voor de Prediking des Woords. Immers, in haar uitgangspunt ligt opgesloten, dat zij dit woord niet afscheidt van den verheerlijkten Christus, Heer en Hoofd der Gemeente. *Hij* is het, die door woord en sacrament de gemeenschap met haar onderhoudt en zich daarbij van den mensch als orgaan bedient.

Indien dit juist is, mag de voorganger der gemeente niets

onthouden van hetgeen Christus haar in het Woord heeft geschonken;

dan is de kunstmatige rede met alles, wat men weleer tot „de kanselwelsprekendheid” rekende, in den grond eene miskennis van Christus en eene bedekking der waarheid;

dan treedt de leeraar niet als zendeling op om hen, die „buiten zijn” tot Jezus te brengen; dan vervalt de gewone onderscheiding van het gehoor in „bekeerden” en „onbekeerden”; dan heeft hij te doen met de gemeente als het lichaam van Christus, één organisch geheel, met al het lief en leed, met al de krankheid en zwakheid, met al den strijd en den twijfel, met al de vragen en zuchten, die voor het Hoofd der kerke worden gebracht, om uit Zijne volheid te ontvangen, door Zijn Woord, door Zijnen Geest, genade voor genade;

dan is eene objectieve voorstelling van de waarheid niet voldoende, en mag de toepassing niet tot een deel der rede beperkt zijn, maar moet de prediking den stand en den toestand der gemeente reflecteren, zooals de Synode onder het kruis te Wezel dit voorschreef.

„Zij, de predikers zullen arbeiden, in te dringen met hunne prediciën zooveel doenlijk is, in alle de bedekte voorhangselen en schuilhoeken van de zielen der toehoorders, en bestraffen alle valsche opiniën ende ketterijen en booze zeden, en niet alleen blijven staan op grove schelmstukken en blijkelijke zonden, maar ook uitschudden die verborgen geveinsdheid des harten, en daaruit voor den dag brengen, en op het bequaamste uitroeijen het Seminarium en die modderpoel van allerhande goddeloosheid, hoovaardigheid en ondankbaarheid, 't welk zelfs in de allerbeste nog zijn voedsel en bewegingen heeft.” Art. XXIII.

Indien Christus zélf met de bediening des woords, door het middel, dat hij zelf heeft verordend, in het midden der gemeente is, dan — vergun er mij dit bij te voegen — late de gemeente na scheiding te maken tussehen woord en sacrament; de oefening, de profetie in een lokaal, op een lijn te stellen met de verkon-

diging des woords, en zich de rechten der gemeente aan te matigen zonder hare gestalte te vertoonen.

Aan deze voorstelling in ruwe omtrekken aangaande de wijze waarop de Homiletiek, volgens de Gereformeerde beginselen zich heeft te ontwikkelen, huwt zich de beschouwing van de Liturgiek.

De vormen van onze godsdienstoefening zijn grootendeels overgeleverd uit den tijd der Hervorming; van hunne *ontwikkeling*, kan dus in denzelfden zin als bij de overige vakken geen sprake zijn. Wij hebben ze slechts te verstaan, aan het woord Gods te toetsen, van vreemde bestanddeelen te zuiveren en tegen de vreemde inkruipsels, het indragen van verkeerde beginselen te waken.

Christus door zijn woord en geest in het midden van zijne gemeente. Ziedaar het beginsel der liturgiek.

Daaruit vloeit voort, de verwijdering der z.g. Christelijke kunst als leermiddel -- God wil zijne kerke bouwen door de levende verkondiging van het woord. Als symbool -- Christus heeft ons den verborgen raad en de wil van God aangaande onze verlossing, volkomen geopenbaard. -- Wij hebben met ongedekten aangezicht te spreken als dienaren des N. V. Als middel tot stichting. De kunst geeft zinnelijk genot, de genade geeft vrede, de kunst streelt, de genade heiligt. De kunst trekt de aandacht tot zichzelf, de genade alleen leidt tot Christus. Als hulpmiddel van devotie. De Heere brengt ons tot zich, niet door het gevoel, allerminst door de verbeelding, maar door zijn woord, dat het verstand verlicht, het hart verteedert. Wij dienen God niet, Hij dient ons. Wij klimmen niet tot Hem op, Hij daalt in ons af.

Wel is waar zijn er vormen in onze godsdienstoefening. Het overdreven spiritualisme behoort niet tehuis in onze kerk. Maar zij bezitten als zoodanig geen godsdienstige waarde. Zij zijn òf de natuurlijke uiting van onzen gemoedstoestand

en stemming òf dienen slechts, om alles eerlijk en met orde te doen geschieden. Voetius stelt den regel „ut sint paucae, simplices, liberae et adiaphorae”⁽³⁰⁾.

In één opzicht moet de liturgie, evenwel, zeer zeker, in het spoor der oude kerk terug geleid, en wel in de leer des gebeds.

Immers, als hij bidt, is de leeraar geen priester, die het dank-offer der gemeente den Heere toebrengt, geen vertegenwoordiger van die gemeente, wiens eenige vertegenwoordiger, Christus, als haar voorspraak, priester en koning, voor den Vader verschijnt, maar haar mond. Het zijn hare nooden, die hij opdraagt. Als persoon telt de dienaar alleen mede in en met de gemeente. Maar dat gebed der kerke is eene hoogst gewichtige zaak.

Van daar, vooral bij de bediening van het sacrament, het formulier gebed, dat thans meer en meer in onbruik is geraakt.

„Alle dienaren zullen eenerlei forme van openlyke kerkgebeden gebruiken, doch dat zy wysselyk ende kortelyk daarin voegen dat de tegenwoordige nood eischen zal; als voor speciale personen der overheden, voor eenige zieken, ende dit zullen zyn de gebeden in den Catechismo vervat,” aldus beval de Synode te Dordt ten jare 1574, daarmede de vrijheid beperkende door de Synode te Wezel in dit opzicht gelaten.

Het beginsel, waarom het haar te doen was, werd door volgende Synoden gehandhaafd, en moet ook in onze liturgiek worden vastgehouden.⁽³¹⁾

⁽³⁰⁾ G. Voetius, Pol. eccl. I, 378.

⁽³¹⁾ S. Maresius, Collegium Theologicum, Sive systema breve Univ. Theol. 1662, loc XII, 26. Quamvis autem non inficiamus preces plerumque ferventiores esse, quas urgens necessitas extorquet et suggerit Spiritus precum per illa *suspiria* inenarrabilia quorum meminit Paulus Rom. VIII : 26, quasque extemporaneas et ejaculatorias merito dixeris, tamen ad stata pietatis exercitia tam privata quam publica praeconceptis uti formulis, quibus mens et lingua in officio dirigantur et licet et expedit.... Haec enim fuit Ecclesiae omnium temporum constans praxis, nixa quoque firmissimis scripturae sacrae testimoniis.”

Vrg. G. Amesii de Conscientia et eius jure, vel Casibus. Amst. 1630. XVIII, I. Hodge „The church and its polity.” London 1879, bladz. 162.

Met deze beknopte aanwijzing gaan wij over tot het derde, waarop wij uwe aandacht wenschten te vestigen.

III. In deze rubriek plaatsten wij de Katechetiek — de Poimeniek — de Herderlijke zorg en het Diakonaat.

Ook voor de wetenschappelijke ontwikkeling van dit onderdeel der Praktische Theologie, verwachten wij van de toepassing der Gereformeerde beginselen, eene belangrijke winst.

Vergun ons u rekenschap te geven van eene beschouwing, die zoozeer in strijd is met hetgeen wij vroeger hadden vernomen en nagesproken; met het getuigenis, dat de nieuwere Theologie zichzelf geeft; in een woord, met de openbare meening onder de beoefenaars dier wetenschap.

Om uw aandacht niet te zeer te vermoeien, stellen wij in deze groep de Katechetiek op den voorgrond; zonder hare zusters, die met haar gelijk staan in afkomst en rang, geheel uit het oog te verliezen.

„Er is misschien wel geen gedeelte der Praktische Theologie, dat bij de wetenschappelijke verheffing van dezen Theologischen Cyclus op den duur zooveel voordeel zal hebben als de Katechetiek.”⁽³²⁾

Na eenige algemeene beschouwingen van methodologischen aard vangt Prof. *Lamers* aldus eene belangrijke studie over dit onderwerp aan. In het voorbijgaan veroorloven wij ons te herinneren, dat zij een uitvoerig resumé behelst van het desbetreffende hoofdstuk van *Voetius* in zijne *Politica ecclesiastica*, en van eene waardeering getuigt, die m. i. verder kon brengen of kon hebben gebracht.

Deze aanhaling is voor ons van belang, omdat de stelling, die wij verdedigen, de zijne rechtstreeks tegenspreekt; wat het standpunt aan deze zijde en aan gene zeker duidelijk afbakent.

Wij aarzelen niet te belijden, dat de ware vooruitgang o. i.

⁽³²⁾ t. a. p. bladz. 253.

gelegen is in de tegenovergestelde richting van die, waarin hij haar zoekt en verwacht.

Bewijs?

Vragen wij de woordvoerders der Nieuwere Theologie wat wel het doel der Katecheze mag wezen? Het antwoord laat zich niet wachten: „Das Wesen des Religionsunterrichts besteht darin, dass der einzelne soll fähig gemacht werden an dem Cultus Antheil zu nehmen.” Aldus *Schleiermacher*.⁽³³⁾

Van Oosterzee leert ons: „Catechumenen zijn in het algemeen dezulken, die verlangen in den schoot der Christelijke gemeente te worden opgenomen. De katecheze is het middel, waarvan de kerk zich bedient om aan dien wensch te voldoen.”⁽³⁴⁾

Niet anders *Doedes* in zijne Encyclopaedie: „De catechetiek is de theorie van het Christelijk Godsdienstonderwijs, aan hen verleend, die nog niet openlijk door belijdenis van hun geloof in Jezus Christus onder de leden der gemeente zijn opgenomen.”⁽³⁵⁾

De ook door hen gewaardeerde Catechismusprediking is kenmerklijk uit eene andere behoefte geboren. In de 148ste sessie van de Dordtsche Synode wordt de Heidelbergsche Catechismus, nogmaals, naar de eenparige en overeenstemmende adviezen der uitheemsche Godgeleerden, ook daarom geprezen „dat zij zeer wijselijk geaccomodeerd was, niet alleenlijk naar het begrip der jonkheid maar ook tot bekwame onderwijzing dergenen, die tot hunne jaren waren gekomen, zoodat zij met groote stichting in de Nederlandsche kerken mocht geleerd worden.”

Op de vraag of „alle christenen, voortdurend, catechetisch onderwijs hebben te ontvangen” antwoordt *Voetius*, nadat hij huiselijke, school en kerkelijke catechesatiën voor eenvoudigen en meergevorderden enz. enz. onderscheiden heeft, bevestigend.⁽³⁶⁾

⁽³³⁾ Prakt. Theol. bladz. 350.

⁽³⁴⁾ t. a. p. II, 139.

⁽³⁵⁾ t. a. p. bladz. 213.

⁽³⁶⁾ Pol. Eccl. I, 842 vrg 852 en 53.

Ook de Studenten in de H. Godgeleerdheid werden voortdurend gecatechiseerd. Wel een bewijs, dat de Catechetische Godgeleerdheid, een zelfstandig karakter ook in onderscheiding van de stelselmatige Godgeleerdheid, in het oog onzer vaderen had.

Het catechiseeren was een werk niet alleen aan de predikanten, maar vooral ook aan de doctoren opgedragen.

De catechisatie, die zich van lieverlede voor een deel in de Profetie verliest, en voor een ander deel in de catechismus- prediking uitloopt, dient tot opbouw van de gemeente des Heeren in hare belijdenis, tot haar bevestiging in het geloof, en bescherming tegen den twijfel; zij is noodig om haar voor afwijking en afdwaling te behoeden.

Wasdom in die kennis, die de leden der gemeente vereenigt met het lichaam en Jezus Christus het Hoofd; — ziedaar volgens Gereformeerde beginselen, het doel van het Catechetisch onderwijs.

De Theologie, ontdaan van kunsttermen en gespeend aan alies wat niet rechtstreeks met de belijdenis der kerk in verband staat, woont als Catechetische Theologie op Gereformeerd erf in het midden der mondige gemeente.

Het waren de Remonstranten, die in de XVIIe eeuw hebben getracht, gelukkig te vergeefs, haar van daar te verdrijven. En dat zoo menigeen ook onder onze Godgeleerden, haar alleen als Propaedeutische Wetenschap kent, en haar verder geheel in de stelselmatige Godgeleerdheid laat opgaan, die tehuis behoort op een gebied, alleen voor de geleerde van professie toegankelijk, bewijst alleen, hoezeer wij onder den invloed zijn geraakt van onbijbelsche voorstellingen omtrent geloof en kennis, kerk en sacrament, in eene kerk die van geene *fides implicita* weet.⁽³⁷⁾

(³⁷) Vrg. b.v. Petrus de Witte „Wederlegging der Sociniaansche dwalingen. Amstel. 1862. In vragen en antwoorden.” Reeds eene oppervlakkige kennis-making met zulk een werk zou menigeen in de gelegenheid stellen van zijne voorname minachting voor het wetenschappelijk gehalte onzer oudere Godgeleerden te bekomen. En toch had de Witte „de gemeente” op het oog. „Men moet acht geven” zegt hij in zijne voorrede, „op de tederlingen der Kerke, die

Men verwacht de Catechetiek op dit standpunt tot vroeger ongekenden bloei te brengen? Maar hoe is dit mogelijk, waar men, van meet af, begint met haar een zelfstandig karakter te ontzeggen!

Immers, dat zij dit karakter mist, wordt nagenoeg door alle nieuwe Godgeleerden gezegd, zonder dat men er toe komt, eene voor de hand liggende gevolgtrekking, in strijd met de algemeene verwachting te maken.

"Pastoraal en Catechetiek" zegt *Lamers*, in de bovenaangehaalde verhandeling, "zijn om slechts deze te noemen, zoo nauw met de Paedagogiek verbonden, dat zonder studie van de laatste nauwelijks aan eene goede behandeling van de eerste kan worden gedacht."⁽³⁸⁾

Doedes stemt daarmede in. "De Catechetiek is tot op zekere hoogte een deel van de algemeene paedagogiek."⁽³⁹⁾

Nog duidelijker *Schleiermacher*. "Die Unvollkommenheit des Christlichen Familienlebens soll ergänzt werden durch die Wirksamkeit des Geistlichen, der bildet das Supplement zu höherer Zucht und Vollkommenheit, welche die Familie selbst hervorbringen sollte." Indien dit geschiedde "könnte das Supplement wegfallen."⁽⁴⁰⁾

In de praktijk beantwoordt aan deze opvatting, de neiging bij een deel der gemeente, om voor zoover de stof van het onderwijs betreft, de Zondagschool en de Christelijke school, in de plaats

van wege hun zwak oordeel ligt verleid en den dwaalgeesten ten prooi zouden worden."

Vrg. ook G. Voetius „Catechisatie over den Catechismus der Remonstranten. Utrecht. 1641." „De vragen zijn zóó gesteld", zegt de schrijver in zijne opdracht van het werk, „dat ook de ongeoefende en dezer Sociniaansche mysteriën onbewuste lezers, met behulp daarvan kunnen ontdekken en onderscheiden de ketterijen, die onder de schoon sprekende woorden verborgen zijn." Evenwel heeft hij eenige Latijnsche authoren aangehaald „ten gerieve van de taalgeleerden, meer in het bijzonder van zijne studenten", die dit hadden verzocht.

⁽³⁸⁾ t. a. p. bladz. 252.

⁽³⁹⁾ t. a. p. bladz. 215.

⁽⁴⁰⁾ Prakt. Theol. t. a. p. bladz. 348.

der Catechisatie te stellen, en haar alleen nog, uit gewoonte en om hare beteekenis voor het doen van belijdenis, eene plaats in het kerkelijke leven te gunnen.

Op die lijn ligt het Synodaal „Reglement op het godsdienst-onderwijs” door kerkelijke mannen van allerlei kleur, hooggeroemd en nooit volprezen; dat reglement, dat, met zijn examen voor godsdienstonderwijzers en lidmaten, niet anders is dan een verbleekte afdruk van het examen onzer proponenten.

De consequentie van het denkbeeld wordt belichaamd in de godsdienstschool der Vrije gemeente, die wij niet als een protest tegen de theorie van velen ook der onzen, maar als een voor hun „beschamend voorbeeld in de praktijk” moeten beschouwen.

De Gereformeerde Kerk breekt met deze geheele abnormale ontwikkeling. Om den wasdom der gemeente in haar organisch verband, als lichaam van Christus gedacht, om den wasdom in Hem, die het Hoofd is, gaat het haar bij het Catechetisch onderwijs, van pasbeginnenden en verder gevorderden beiden. Het is de wasdom, die het leven, de levensgemeenschap met Christus, het geloof veronderstelt en tot bewustheid zoekt te brengen. Maar omdat zij hiermede breekt, komt zij in verzet tegen de heerschappij van het Individualisme, dat, ook op dit terrein, het lichaam des Heeren uiteenrukt, en terwijl het eene onbereikbare eenheid najaagt, die uit den goeden wil der enkelen zou te voorschijn komen, de eenheid verwerpt, die in het wezen der Kerke gegeven is; de eenheid, waarvan de gemeenschappelijke belijdenis de uitdrukking is.

„Wij hebben onze Godgeleerden gelast”, spreekt Frederik, door Gods genade, Paltzgraaf aan den Rijn en Keurvorst des Heiligen Roomschen rijks, in de voorrede voor den Heid. Cat.: „dat zij een Catechismus van den Christelijken Godsdienst, uit Gods Woord zouden beschrijven,” o. a. ten einde „de predikanten en schoolmeesters in het vervolg een zekeren regel hebben, waarnaar zij de jeugd in de kerken en scholen onderwijzen, opdat elk

in het vervolg geen nieuwe dingen leere, naar zijne eigene gedachten, of zulke zaken leere, die met het woord Gods niet overeenkomen."

Hiermede is uitgedrukt, wat de schier eenstemmige wensch en het eenparig gevoelen van al onze Godgeleerden is geweest, dat — de kennis van de waarheid door jong en oud, uit een en hetzelfde belijdenisschrift zou worden geput, tot bevordering van de klaarheid, ter vermijding van spraakverwarring en onderhouding van de eenheid der Kerke.

Het heirleger vraagboekjes, waarmede het individualisme zich reeds in de tweede helft der XVIIe eeuw zocht baan te breken, heeft niet weinig bijgedragen, het valt met de stukken aan te toonen, om de Kerk in een toestand te brengen, waarin de eenheid wel geroemd wordt, waarin het wel eene zonde tegen haar wordt geacht, de verdeeldheid te constateeren, maar waarin zij toch feitelijk als geantiqueerd wordt beschouwd.

Terugkeer tot de Kerk, tot de belijdenis onzer vaderen, moet noodzakelijk gepaard gaan met eene herleving van de Catecheze en de allereerste voorwaarde daarvan ligt in de verwerping van het gezag door de enkelen, tot schade voor het belijdend karakter der Kerk, in dezen verkregen.

Wij zeggen met *Calvijn*⁽⁴¹⁾ in zijne Institutie:

"Esset autem optima catechisandi ratio, si formula in hunc usum conscripta esset, summam continens et familiariter explicans omnium fere Religionis nostrae Capitum, in quae universa fidelium Ecclesia consentire, sine controversia debet", en kunnen ons voorstellen, dat hij aan deze eenheid van leiddraad, noode nationale grenzen kwam te stellen.

Dit deed *Joan v. d. Honert* nog in 1741, toen de kennis der waarheid reeds begon te verflauwen, in de voorrede tot de uit-

(41) Inst. Christ. Relig. lib. IV. cap. XIX & 13.

breiding van het „Kort Begrip”,⁽⁴²⁾ dat hij op zijne colleges had behandeld, nòg schrijven: „Ik weet wel en erken gaarne met *Johannes Calvinus*, dat dit, hoe wenschelijk het ook zijn moge, (t. w. dat in alle kerken van onderscheiden gewesten, die denzelfden Godsdienst beleden, een zelfde leiddraad hebben), niet wel zal kunnen geschieden; omdat zij op onderscheide tijden, en door den geheiligden en gezegenden dienst van onderscheide leeraars, tot den Hervormden Godsdienst gekomen zijnde, elk in haren tijd, en naar het opstel van hare bijzondere voorstanders, niet alleen hare gemeene Kerkbelijdenissen, maar ook hare gemeene Formulieren en Catechismussen, zoo grooten als kleinen, ontvangen hebben. Doch gelijk deze Formulieren, wat het wezen der zake, in het hebben en behandelen der voorschreven Hoofdstukken van den godsdienst aangaat, met elkander ten volle overeenstemmen; zoo ben ik het ook hierin ten volle eens met den Professor *Gisbertus Voetius*, die genoegzaam om dezelve redenen welke ik tot hiertoe behandeld heb, van oordeel was, dat men in de Kerken, die van eene en dezelve Belijdenis, of Natie, of Gewest zijn, (bijvoorbeeld in de Nederlandsche, Fransche, Paltsische, en andere kerken) een en hetzelfde Formlier in de Kerk-, School- en Huiscatechisatiën voorstellen en gebruiken moeten.” Zoo begreep men het ook (hoewel met eenige vrijheid, omdat dit geen Nationaal Synode was) in de Christelijke Synode van Wezel, in den Jare 1568, het IIIe hoofdstuk, handelende van den Catechismus § 2. „In de Nederlandsche Walsche Kerken, zal men volgen den Catechismus van Geneven; in de Duitsche Kerken, den Heidelbergschen. Doch wij laten dit in de vrijheid derzelver, tot de eerste aanstaande Synode.” Dit wordt nog verder uitgebreid en insgelijks als eene vrijheid, niet van bijzondere personen, maar van bijzondere Kerken, niet om nieuwe Catechismussen te

⁽⁴²⁾ Joan van den Honert Thzn. Het Kort Begrip der Christelijke Religie enz. Leiden 1741. § XXIII.

maken, maar om degenen die zij reeds hadden te gebruiken, voorgesteld en geoordeeld, in de Synode van Embden, van den Jare 1571, Art. V — „de Broeders hebben geacht, dat men in de gemeente der Françoise sprake, de forme van den Geneefschen Catechismus, en in de gemeente der Nederduitsche sprake, de forme des Heidelbergischen behoort te gebruiken: doch alzoo, dat, zoo er eenige Kerken eene andere forme van Catechismus (den woorde Gods gelijkvormig zijnde) gebruikten, die zullen niet gedwongen worden te veranderen.” Dit geschiedt ook nog niet. Want men gebruikt in Oost-Friesland nog den Embder Catechismus. Ook is dit het stuk niet, dat ik, op het voetspoor van *Gisbertus Voetius*, bedoele. Maar gelijk hij zag, zoo zie ik ook, op de eenheid der Catechetische vormen in de Kerken, die van dezelve taal en van hetzelfde land zijn.”

Door woord en sacrament wordt de veelvuldige genade Gods der gemeente medegedeeld, door de Catechese wordt zij haar, in den vorm van kennis toegeëigend.

Is deze gedachte — en wij meenden dit te hebben aangetoond — vruchtbaar voor de Catechese, dan ligt het vermoeden voor de hand, dat zij ook ten goede zal komen aan alle overige vakken, die betrekking hebben op de toeëigening van de „gaven en goederen van Christus.”⁽⁴³⁾

Het inzicht in de waarheid door de genade des Heeren naar Zijn welbehagen, der Gereformeerde kerk geschonken, heeft voor de praktijk van het leven juist daarom zoo groote beteekenis, omdat zij niet scheidt en niet kan scheiden, zonder haar karakter te verloochenen, wat God heeft vereenigd — kennis en genade, stof en geest, het natuurlijke en het bovennatuurlijke, maar dat alles beschouwd in de organische eenheid, waarin het door God is geplaatst.

⁽⁴³⁾ M. Leidecker de Veritate fidei Reform. „Dona et bona communia sunt Temporalia et Spiritualia, quae singuli tenentur in commodum commune, et electorum salutem conferre. Ultraj. 1649.” pg. 245.

Zoo komen we tot de Herderlijke zorg, de Poimeniek

Weten en doen mogen niet altijd gepaard gaan; van de kennis Gods is de praktijk der Godzaligheid onafscheidelijk. Maar die praktijk valt in een zondig mensch en dat mensch vormt een deel van een zondig geslacht, dat zich in de onderscheidene kringen van het huiselijk, maatschappelijk en staatkundig leven beweegt; en dien mensch en dat geslacht beiden, verkeerden in eene wereld, waar met de goedertierenheid, de langmoedigheid en trouwe Gods, ook de zonde woont en de dood heerscht. Er is dus blijvende genade noodig; hulp, raad en troost worden vereischt, in één woord, er is behoefte aan alle schatten en gaven van Christus, die de leden van zijn lichaam in Hem bezitten, maar uit Hem moeten ontvangen en zich hebben toe te eigenen.

Dit alles, nu, is niet aan het toeval overgelaten, staat niet aan de willekeur der menschen.

Hij, die het hoofd is, deelt deze gaven ook mede en doet dit in een welgeordend verband, voor het geestelijke door de Herderlijke zorg, voor het tijdelijke door het Diakonaat.

Het woord zelf „Herders der gemeente” wijst ons op eene leemte in de nieuwere theologie, die haar ook uit een wetenschappelijk oogpunt geenszins tot eer strekt.

„De Poimeniek is dat gedeelte der Praktische Theologie”, zoo definiëert *van Oosterzee*, „dat zich onledig houdt met de theorie der herderlijke zorg, die door den Evangeliedienaar in zijn wettigen kring wordt uitgeoefend.”⁽⁴⁴⁾

Zoo ook *Doedes*: „De Poimeniek is de theorie van het herderlijk werk in de gemeente. Zij maakt bekend met het arbeidsveld, waarop de Herder der gemeente” (later met den Evangeliedienaar vereenzelvigd) „zich heeft te bewegen en de taak hem als zoodanig opgedragen.”⁽⁴⁵⁾

In de nieuwe ontwikkeling, waarvan wij beweren, de vruchtbare

⁽⁴⁴⁾ Praktische Theologie t. a. p. II^{de} deel, blz. 218.

⁽⁴⁵⁾ Encycl. der Christ. Theol., blz. 225.

kiem in ons beginsel te bezitten, moeten de rechten van het ouderlingschap worden gehandhaafd en zijne plichten worden omschreven. Daarbij kent onze kerk ook „een ambt der geloovigen” en haar Catechismus houdt ieder lidmaat de roeping voor „zijne gaven”, niet zooals het Methodisme dit wil, buiten de hem aangewezen plaats, afgescheiden van zijnen kring, maar in het organisch verband van het natuurlijke leven, dat door het geloof is geheiligd, „gewillig en met vreugde ten nutte van zijne medelidmaten aan te leggen.”⁽⁴⁶⁾

En wat nu het Diakonaat aangaat, ieder zal toestemmen dat het zich niet in de Luthersche kerk heeft kunnen ontwikkelen, terwijl in de handboeken van *van Oosterzee* over de praktische Theologie en van *Doedes* over de Encyclopaedie, geen hoofdstuk, geen paragraaf, geen regel aan dit ambt wordt gewijd. Alles schijnt overgelaten aan reglementaire bepalingen en Diakonale wetten. Wij kunnen ons dus, zonder van ondankbaarheid en stompzinnigheid te worden beschuldigd, ontslagen rekenen van de taak, om reden te geven, waarom wij gaarne afstand doen van de onbegrijpelijke voordeelen, die de nieuwere Theologie zou opleveren voor de wetenschappelijke behandeling althans van dit deel der Praktische Theologie.

— -- En toch, wordt deze behandeling o. i. door de omstandigheden, dringend geëischt. De Diakonie leeft van het kapitaal in fondsen, instellingen, invloed en roem, door het voor- geslacht bijeenvergaderd, maar wordt door de private, onsa- menhangende liefdadigheid meer en meer overvleugeld en tot concurrent gemaakt van den Staat. Ja, ook van op zichzelfstaande ver- eenigingen, die voor een deel het opzet hebben, de Kerk in dezen overbodig te maken. — En wat het ergste is, door de noodzakelijkheid van het oogenblik wordt zij zelve nog daarenboven in den hoek van het Conservatisme en Mechanisme gedrongen, waarin niet langer met de eischen van het Woord, het heil der zielen,

⁽⁴⁶⁾ Heid. Cat. Zond. XXI, vraag 55.

den band der gemeenschap, maar alleen met het belang van den buidel wordt gerekend.

— — En toch gaat het ook hier om de eere van Christus, die, ja laat ons het zeggen, door het natuurlijke medelijden en de z. g. christelijke liefde wordt miskend. Niet God, maar de mensch wordt door deze mededeelzaamheid verheerlijkt. De Christus Consolator verdwijnt; vergeten wordt de heerlijke, troostrijke, veelzeggende waarheid: „En hij is de behouder des lichaams.” „Uit zijne volheid ontvangen wij genade voor genade.”

Onze ziel wordt ontroerd, als wij denken aan de dwaze ingenomenheid van onze eeuw met zichzelf; als wij bedenken, welke vreemdelingen wij waren geworden in de geschiedenis van hetgeen onze vaders hebben gedaan, evenzeer als in hetgeen zij hebben beleden.

Volstrekt nieuwe dingen behoeft men in onzen alles onderzoekenden en veelwetenden tijd, ook op het gebied van het Diakonaat niet aan het licht te brengen. Maar het is meer dan noodig, dat die geschiedenis niet langer worde beschouwd met het oog van den oudheidkundige, als bevatte zij alleen eene verzameling curiosa uitsluitend voor den geleerde van zijdelings belang; noodig, dat zij weer ónze geschiedenis worde, niet die van onze preëxistentie vóór 1816.

„Sta op de wegen en zie toe, vraagt naar de oude paden, welke de rechte weg zij.” Dit woord van den profeet gelde ook hier!

Uit oude actestukken en Kerkeordeningen moet weer worden opgediept, wat de Heere onze Kerk omtrent de uitdeeling van de gave van Christus had geleerd.

Het geestelijk karakter van het Diakonaat.

De behulpzels van dit ambt in de Diakonessen, de zieketroosters, de leden der gemeente, ieder voor zich of in kringen vereenigd.

De arbeid voor de armen — de zieken — de ge-

kwetsten -- de vervolgden -- en zooveel wat thans onder de rubriek „Christelijke Philantropie” wordt samengevat.

Het internationaal karakter, dat het Diakonaat met de Kerk des Heeren gemeen heeft, oudtijds gebleken ten opzichte van de vluchtelingen om de religie, van buitenlandsche predikanten, van Boheme, Polen, België, de Waldenzen, van de verdrukte Christelijke bevolking van Syrië.

Ziet! dat alles en zooveel meer, wat wij hadden te noemen, dient, en wel spoedig, tot voorwerp van opzettelijk onderzoek met eene zeer praktische bedoeling te worden. Een onderzoek, dat — het overzien van de afzonderlijke gegevens, dienaangaande reeds geleverd en bekend, heeft het ons geleerd — ons met schaamte zal moeten vervullen om de miskenning van onze oude Kerke, maar ons tevens met de verwachting zal bezielen, dat het opleven van de beginselen, waardoor God het haar gaf zulke groote dingen tot stand te brengen, vruchten zal dragen. Niet alleen voor de afgetrokken behandeling der dingen, die men „wetenschappelijk” gelieft te noemen, maar voor die echte wetenschap, die zich in de praktijk belichaamt, die den geloovige, der Kerk, der wereld ten goede komt.

IV. Het zou zeer verklaarbaar zijn, indien deze of gene, die ons tot hertoe zijne instemming niet had onthouden, het voor de kracht van ons betoog wenschelijk rekende, dat wij ons niet waagden aan de verdediging der stelling: dat in het beginsel van onze Universiteit de kiem van eene geheel nieuwe ontwikkeling is gegeven, ook voor dat deel der Praktische Theologie, dat vooral in den laatsten tijd, onder den naam van Halieutiek, met zooveel ijver en niet zonder vrucht is beoefend.

Indien ergens, dan ontmoeten wij hier, wat wij kortheidshalve de nieuwere Theologie hebben genoemd, in hare kracht. Indien ooit, dan heeft de Christenheid in deze eeuw haar liefdeplicht aan

Jood en Heiden geoefend. En indien daarentegen, blijkens hetgeen hiervan in de praktijk valt te bespeuren, iets van de herleving der Gereformeerde beginselen en het ijveren voor de Kerk staat te vreezen, dan is het juist, dat deze zegenrijke werkzaamheid zal worden verlamd.

Juist daarom, zoo luidt ons antwoord, is dit laatste deel onzer rede, voor de waarde van ons betoog van het hoogste gewicht.

Wij billijken den eisch, dat de theorie aan de praktijk ter toetse zal worden gebracht. De oorzaak openbaart zich in hare gevolgen. Aan de vruchten kent men den boom.

Ik zeg: wij billijken dezen eisch, wel te verstaan, met de noodige restricties. Laat mij er een paar mogen noemen.

1°. God heeft ons niet de praktijk van den mensch, maar Zichzelven ten voorbeeld gesteld, niet de gewoonte van anderen, ook van de besten, maar Zijn eigen woord tot een regel gegeven.

2°. Geen vrucht kan worden gewacht, waar de voorwaarden tot groei en bloei niet aanwezig zijn. Waar het lichaam krank is, daar kunnen de leden niet gezond zijn.

Wij zeggen het *Voetius*⁽⁴⁷⁾ na.

„Waarom zal onze traagheid, misval en struikeling ten laste gelegd worden aan den Geest der Heerlijkheid en der Genade, die op ons rust? — Zal dan de wolk van onze gebreken uit onze oogen wegnemen het gezicht en het genot van dezen hoogen middag der zaligmakende genade, die ons verschijnt in de leer onzer Kerke?”

Wanneer wij evenwel dit alles in aanmerking hebben genomen, niet om af te dingen op den gestelden eisch, maar om dien tot bescheiden proportiën terug te brengen, ten einde een gegrond oordeel te vellen, aanvaarden wij de taak, ons door ons beginsel opgelegd om niet alleen op wetenschappelijke, d. i. echt schriftuurlijke gronden,

(47) „G. Voetius: de uitnemendheid van de leer der Geref. Kerk tot bevordering van troost en heiligheid.” Amsterdam 1833. bl. XII.

maar ook op grond van hetgeen de historie onzer kerk ons kan leeren, de neergelegde stelling te verdedigen, al schijnt zij nog zoo betwistbaar.

Hetzelfde Individualisme, dat wij op het terrein der Dogmatiek bestrijden, openbaart zich ook op dat der praktische werkzaamheid, en is vooral hier zoo gevaarlijk, omdat het zich stelt onder de hoede van liefde en ijver en de verdere Christelijke deugden, die elkander steeds vergezellen.

Dat Individualisme is zoo verklaarbaar.

De herleving des geloofs werd niet op den voet door de Reformatie der Kerke gevolgd. De Kerk is niet vrij. De Kerkelijke organisatie is te ongeestelijk om den arbeid, met name der zending, ter harte te nemen. Geen wonder, dat de individuen inmiddels gebruik maken van het zelotenrecht, om te doen wat der Kerke is; — en tot op zekere hoogte zij het verre van ons, hun dit recht te betwisten.

Wat heeft nu die Kerk tegenover dat beminzenswaardig en in menig opzicht navolgingswaardig Individualisme te stellen, dan het Clericalisme, dat ten eenenmale onschriftuurlijk en geestdoodend is?

Zal de zending daarmee worden gebaat, dat zij der Kerke in de armen valt, om in hare omarming, evenals zooveel wat iets goeds voor de toekomst beloofde, te worden dood gedrukt?

Neen, wij oordeelen u niet, ijverig Individualisme. Die u oordeelt, is de Heere!

De vereenigingen en maatschappijen die gij hebt opgericht, voldeden aan eene behoefte van het Christenhart. Maar de behoefte aan de Reformatie der Kerk werd minder gevoeld, naarmate gij ons meer werks hebt verschaft.

Gij hebt ons de Kerke uitsluitend gemaakt tot eene plaats, waar wij het woord Gods kunnen hooren, en zelfs die genade des Heeren, die ons, Zijn naam zij geloofd! de waarheid aanvankelijk op de kansels terugbracht, tot eene verzoeking gemaakt, om in voldongen feiten te berusten, en ons wegens het overige niet te zeer te bekommeren.

Gij hebt met al het goede, dat wij dankbaar erkennen, deze God onteerende anomalie bestendigd, dat wij in het huis des Heeren verkeerden met hen, die niet eens geestes met ons zijn, en daarbuiten moeten gaan, om dat alles te vinden, — eendracht, liefde, instemming, vrijheid — waartoe Christus ons tot een lichaam, „door alle voegselen der toebrenging” heeft vereenigd.

Tot de wet en het getuigenis!

Christus is het, die als Hoofd der gemeente, haar door Zijn woord en geest niet slechts onderhoudt en regeert, maar ook uit alle geslachten des aardrijks vergadert — en ofschoon het woord nooit ledig tot Hem wederkeert, al wordt het buiten de ambten, die hij heeft ingesteld, en niet in den weg der Kerkelijke orde gebracht; en ofschoon Hij den particulieren ijver en de Godzaligheid zegent, al worden zij door den drang der omstandigheden en het gemis van duidelijk inzicht, niet op de rechte wijze bestuurd; en ofschoon de waarde van één enkele ziel verre overtreft, alles wat wij aan de uitbreiding van het Evangelie kunnen ten koste leggen, en reeds hebben ten koste gelegd; eert Hij Zijn eigen stichting, eert Hij de ambten door Hem, ook tot dit doel verordend.

Het werk der zending is in de eerste plaats opgedragen aan het organisch, wel geordend geheel, dat als Zijn lichaam, door Hem, het Hoofd, wordt bestuurd en bekrachtigd, dat als zoodanig ook door Zijn Geest wordt beziel en verlicht.

Wij hebben eene gebrekkige maar normale gestalte van de Kerk des Heeren hier te lande gehad.

Wat heeft zij, laat ons vragen, voor de zending onder Jood en Heiden gedaan?

De Psychiatrie bespreekt een merkwaardig zielkundig verschijnsel, dat in sommige ziekte-toestanden wordt waargenomen, t. w. dat een bepaald deel van des zieken levenservaring als het ware uit het geheugen schijnt gewischt.

In zulk een zieken toestand heeft het volk van dezen lande verkeerd.

Het zijn vooral buitenlandsche Godgeleerden, die ons op een deel, een geheel hoofdstuk in onze Kerkelijke geschiedenis hebben opmerkzaam gemaakt, die bij het Kerkelijk en Christelijk publiek ten onzent geheel in vergetelheid was geraakt.⁽⁴⁸⁾

Ons was en wordt nog altijd door gezegd, dat de liefde voor de zending slechts kort vóór het begin dezer eeuw was ontwaakt.

Het verhaal van de ontvangst, die het voorstel van *Carey* (onder de Baptisten) genoot, was overal te lezen. De geschiedenis van den tegenstand, die de zendingsplannen van *Freiherr Von Wells* (onder de Lutherschen in Deutschland) ontmoette, en het bestaan van eene partij in de Schotsche Kerk, die de herleving van het zendingswerk in de vorige eeuw niet met vreugde begroette, omdat zij meende, dat die arbeid niet uit het ware beginsel was ondernomen, en de voorstanders van dien arbeid de noodzakelijkheid voorbij zagen om ook in dezen op de wenken des Heeren te letten, waren bekend. — — — En uit die zoo magere gegevens generaliseerde men tot de Kerk der Hervorming, liefst ook tot de Gereformeerde Kerk.

Het zij ons tot schaamte!

Geen zendingsgeschrift uit den nieuweren tijd is met meer gloed en zaakkennis geschreven, dan *Hoornbeeks* „de conversione Indorum.”⁽⁴⁹⁾

Geen verhandeling over de zendingsmethode uit onze dagen haalt, wat wijs beleid betreft, bij *Voetius*⁽⁵⁰⁾ „de plantatione ecclesiarum.”

Geen kring van zendingsvrienden doet van meer ijver blijken dan menige classis onzer Kerk, zelfs te midden van de beroering der Remonstrantsche twisten betoond.

⁽⁴⁸⁾ Vrg. Dr. Schreiber in de *Alg. Miss. Zeitschr.*, Juni 1883. Dr. Grothe heeft evenwel vooral aanspraak op onzen dank, om het in ieder opzicht uitnemende opstel over het Seminarie van Walaens, reeds vroeger in hetzelfde tijdschrift geplaatst.

⁽⁴⁹⁾ Joh. Hoornbeek *de conversione Indorum et Gentilium libri duo*. Amstel. 1659.

⁽⁵⁰⁾ G. Voetius *polit. eccl. I.*

Trouwens de Gereformeerde Kerken werden door hunne tegenstanders niet om hunne lijdelijkheid, maar veeleer wegens hunne „Vielthuerey” en „Voreiligkeit” gelaakt.⁽⁵¹⁾

Dit geldt niet slechts van de Kerk in Nederland, maar van de Gereformeerde Kerken in het algemeen.

Reeds in 1555 was *Calvijn* in correspondentie met admiraal *de Coligny* over de zending, en gingen van de Kerk te Genève een zestal predikers naar Zuid-Amerika.⁽⁵²⁾

Geen predikant werd door de classis van Amsterdam naar de Koloniën in Noord-Amerika gezonden, of in zijn lastbrief ontving hij de opdracht, om „de Heidensche Indianen onder zijne pastorale hoede te nemen, en hen daartoe der Kerke toe te voeren.”

Dat de roeping, om het Evangelie te brengen in het octrooy van de Oost- en West-Indische Compagnie was opgenomen, is uit latere mededeelingen bekend.

Minder bekend is het, wat Joh. Maurits, Vorst van Nassau, in Brazilië voor de Heidensche inwoners deed.⁽⁵³⁾

Van de geheele bevolking van Formosa kon vóór de tweede helft der XVIIe eeuw worden vermeld, dat zij tot het Christendom bekeerd was.⁽⁵⁴⁾

Het was oorspronkelijk ons voornemen om dien veelzijdigen zendingsarbeid, waarvan, in het voorbijgaan gezegd, de Joden in Nederland niet waren buitengesloten, tot het onderwerp van eene rede te maken, maar de stof breidde zich uit en hoopte zich op, totdat een boekdeel noodig zou zijn geworden, om op eene wijze, eenigermate geëvenredigd, aan het belang van het onderwerp, te zeggen, welke zendingsmannen onze vaders zijn geweest, en het antwoord op menig waarom, met betrekking tot hunnen arbeid te geven.

Wij hopen, dat dit ons eerlang zal worden vergund.

⁽⁵¹⁾ Dr. J. P. Lange. Grundriss der Christ. Ethik. bl. 190. Heidelberg 1878.

⁽⁵²⁾ Descombag. Histoire des missions Evangeliques T. I. p. 58 v.v.

⁽⁵³⁾ Res Braziliae. Auct. C. Barlaei. Amst. 1647.

⁽⁵⁴⁾ R. Millar. Hist. van de voortpl. van den Christ godsd. Amst. 1764. II 3^e hoofdst.

Als uitkomst van ons onderzoek, kunnen wij op de vraag „wat heeft de Kerk voor de zending gedaan?” evenwel reeds thans een meer algemeen antwoord geven, dat ons tot het eigenlijk doel van onze beschouwing terug brengt.

Zij heeft ons de richting aangewezen, waarin dit deel der Praktische Theologie door ons moet worden ontwikkeld, zij heeft de beginselen uit den woorde Gods, in besluiten, geschriften en handelingen nedergelegd, waarnaar onze praktijk dient te worden geregeld.

Op de Kerk in Oost- en West-Indië beide, heeft de ban gerust van het politiek gezag, dat hare bloei heeft belemmerd en ten langen leste haar leven heeft verstikt.

Reeds in 1620 verzoekt de Zeeuwsche Synode „de Kamer van bewindhebbers, toe te zien, dat Godvreezende personen tot Commissarissen werden aangesteld, opdat de Heiden door de goede wandel van onze natie voor Christus mocht worden gewonnen”, en besluit zij tevens „de hulp der predikanten in te roepen, om vrome menschen te bewegen, betrekkingen, ambten in de dienst der Compagnie aan te nemen, omdat zij door de groote meerderheid harer dienaren meer en meer in minachting kwam.”⁽⁵⁵⁾

Dat dit niet zonder invloed op de Kerke bleef, blijkt uit de pogingen, jaar op jaar door Synode op Synode aangewend, om de Kerk in Indië van leeraars te voorzien, toegerust met de bekwaamheden en uitgezonden tevens met het doel, om de Inlandsche bevolking tot de gemeente te brengen.

Niet zonder reden moest de Hollandsche Synode, o. a. in 1654, de noodzakelijkheid betoogen voor de Kerken in Neerlandsch-Indië, dat zij in het bezit van hunne eigen predikanten werden gesteld en gelaten.⁽⁵⁶⁾

Maar trots dit alles is er door de Kerk een werk gedaan in Brazilië, Guiana, Curaçao, Neerlandsch- en Britsch-Indië, Ceylon,

⁽⁵⁵⁾ P. Hofstede. Oost-Ind. Kersaken II. XIe hoofdst.

⁽⁵⁶⁾ Idem II. blz. 105.

Formosa, waarvan de vruchten wel grootendeels buiten de schuld der Kerk te loor zijn gegaan, maar dat, in vergelijking met hetgeen de nieuwere zending verricht, ook na aftrek van alles wat den toets van Gods woord niet heeft kunnen doorstaan, met onwraakbare feiten de juistheid van onze stelling zou staven. Christus eert de dienst Zijner Kerk ook op het gebied van de zending.

De Kerk heeft de Academische opleiding voor de zendelingen met nadruk geëischt.

Scheiding gemaakt tusschen schoolmeesters en leeraars.

Hen, die zendingsarbeid moesten verrichten, zooveel mogelijk in het milieu van eene eigen Europeesche gemeente geplaatst.

Nagelaten naast het buitengewone ambt van den Evangelist, (die geroepen was Kerken te stichten, niet te bedienen), en dat van Herder en Leeraar, eene nieuwe bediening in het leven te roepen.

Op den wetenschappelijken arbeid, waarin de dwaling van het Heidendom, na volledige kennismeming grondig wederlegd werd, getuige de werken van *Hoornbeek* en anderen, allen nadruk gelegd.

Het zuivere Evangelie, maar met dat Evangelie ook het kader van eene Christelijke maatschappij gebracht of althans getracht te brengen, en als Kerk in hare Classes over de jeugdige Kerken in de Koloniën, door correspondentie en invloed, door raad en daad, door vermaning en voorspraak, door opwekking en gebed, zeker niet genoeg, maar toch meer dan wij hadden durven wachten, gewaakt.

„Uit God en niet uit de menschen!”

„Van boven en niet van beneden.”

Met dat beginsel staat of valt onze Universiteit.

Zou het dan te betwijfelen vallen, dat in het beginsel „Christus het Hoofd Zijner Kerke”, de kiem aanwezig was van eene, na de afwijking onzer Kerk en Theologie, nieuwe ontwikkeling der Praktische Godgeleerdheid, ook van dit onderdeel, de Halieutiek?

Zij het dan onze ootmoedige bede, dat God in zijne barmhartigheid over ons, ter eere van Zijnen naam en den naam Zijns Zoons, op nieuw eene ware gestalte geven aan het lichaam van Christus, de levende gemeenschap tusschen dat lichaam en het Hoofd herstelle, want zonder dit zal de nieuwe ontwikkeling, waarvan wij spreken, waarop wij hopen, niet in de praktijk worden gezien.

De bloei der Theologie is ten slotte niet alleen afhankelijk van haar uitgangspunt, zij wordt ook door den bloei der Kerke bepaald.

Rijk aan gebeurtenissen is het jaar, dat achter ons ligt, niet geweest. Er is geraadpleegd, gewerkt, en naar wij mogen vertrouwen, gebeden, maar de geschiedenis zelve van onze stichting, voor zoover zij uit de de acta gekend wordt, is spoedig verhaald.

Uit den engeren kring der Directeuren, Curatoren en Hoogleeraren wordt niemand gemist, daarin werd niemand vervangen. Alleen heeft de dood de rijen van vrienden en voorstanders, bekenden en onbekenden gedund, en is het getal der stichters onzer Vereeniging, nog meer dan ten vorige jare geslonken.

Op de lijst, die hunne namen vermeldt, wordt reeds achtmaal achter die namen het woord „overleden” gevonden.

Dat smart. Dat treft. Dat mag op dezen dag, aan deze plaats wel worden herinnerd, want onze Universiteit dankt haar bestaan aan de mannen, die het beginsel waarop zij staat, waaruit zij leeft, niet alleen beleden, maar ook dienden. Die namen worden niet afgedragen uit het boek onzer geschiedenis. Zij zijn de erfenis van een geslacht, dat ras voorbijgaat, aan de geslachten die komen.

Het jaar, dat achter ons ligt, was een jaar van rust. Na de bedrijvigheid der eerste vestiging moest het daartoe komen. De begin-

selen, die wij voorstaan, moeten inwortelen. Het werk, dat wij verrichten is op tijd. De mannen, die ons moeten dienen, zijn in de maak. Maar de rust was geen stilstand. Er is leven geweest, en met het leven wasdom, een bestendig toenemen ook in het aantal onzer leerlingen, dat van 29 tot 40 is geklommen.

Onze blik vestigt zich dus als van zelf op de toekomst, die de vrucht moet zien van hetgeen dit jaar in stilte is gearbeid.

Aan de orde is:

Het hospitium.

De aanvulling onzer faculteiten.

Gemeen overleg, omtrent de stichting van de medische faculteit.

In het verschiet ligt:

De voltooiing van de studie onzer eerste kweekelingen.

Moge het u gegeven worden Heeren Directeuren onzer Vereeniging, de bekroning van zooveel voorbereidenden arbeid te zien!

Een uwer, die zich meer dan onze achting en ons vertrouwen, die zich onze liefde heeft verworven om hetgeen hij is en deed, ontbreekt in deze ure. In de gedachte hebben wij reeds het verlies doorleefd, dat met zijn heengaan door u, door onze Universiteit, door ieder onzer in het bijzonder zou worden geleden. Ons rest het gebed, de hope. Moge die hope niet worden beschaamd!*)

Op u is dan ons oog, Heeren Curatoren onzer Vereeniging.

Wij verblijden ons over geldelijken steun. Wij zijn dankbaar voor den aanwas van studenten. Maar onze groote behoefte is — ik deel u geen onbekende zaken mede — mannen, mannen uit één stuk, mannen, aan wien de beoefening der wetenschappen is toevertrouwd. Gij kunt ze niet geven. Waarom het verborgen, dat gij reeds zoo lang naar hen uit ziet. Het getuigenis van onze armoede is tevens een argument voor ons bestaan. Maar zij

*) Sedert het uitspreken van deze Rede is onze broeder Glinderman, ingegaan tot de eeuwige rust,

moeten komen, niet ván maar dóór u. Immers: wij gelooven dat zij er zijn, wij gelooven dit op grond van — zij het dan zonder verheffing van het menschelijk instrument gezegd — hunne onmisbaarheid tot het werk, ons te doen gegeven. Wij gelooven dit, vooral, om hetgeen de Heere reeds heeft gedaan, en aan ons land en volk, ook aan onze Universiteit heeft geschonken. Hij, die niet varen laat, wat zijne handen hebben gewrocht.

Mogen zij u worden aangewezen!

Een gewichtig deel der taak is u toevertrouwd. Moogt gij gedragen worden door het gebed van allen, wien het heil onzer stichting ter harte gaat, en in uwen Raad, de ledige plaats worden aangevuld, door een, die met u wil beraden, met u kan kiezen en zal bidden.

Heeren Hoogleraren, geachte Collega's. De band die ons vereenigt is hecht en sterk, sterker dan hetgeen ons ooit zou kunnen scheiden. Onze eenheid ligt in ons beginsel, onze levensrichting, onzen werkkring, ons doel. Ook ons corps moet meer en meer het karakter van een lichaam vertoonen. Vele leden, die aanvullen, dienen, wassen en hunne eenheid bezitten in Hem, dien wij als onzen Heer erkennen en ons Hoofd.

E pluribus unum! zij de leuze!

Dat het door uwen, mocht het zijn ook onzen arbeid blijke, dat de ware vooruitgang op den weg van wat men repristinatie gelieft te noemen, moet worden gezocht, zal worden gevonden.

Aan arbeid ontbreekt het u niet, die onder ons den titel van Regent van het Hospitium draagt, maar het met ons bejammert, dat dien titel nog altijd door de toevoeging van het woord: „op te richten” bij Hospitium, breedspakig is gebleven. Gij wenscht, wat wonder; gelijk ieder schepsel op aarde, uw bestemming te bereiken. Welnu. Uw titel is een program, eene vermaning, eene voorspelling, gelukkig nog geene beschuldiging. Immers; een doel, zoo grootsch, kan niet op eenmaal worden bereikt.

Wij wenschen u geluk, dat uwe taak in haar wezen, hare beteekenis voor onze jongelieden, niet afhankelijk is van hout en steen.

Arbeid met vreugde, met vrucht, ook aan het geestelijk welzijn van hen, die niet alleen in de collegekamer en niet alleen door de wetenschap, tot hunne roeping worden voorbereid.

Om uwentwil zijn wij, arbeiden wij, edele schaar van jongelingen, die in de schole der wetenschap, naar het Woord onzes Gods onderwezen wilt worden. Maar niet om uwentwil. In u bedoelen wij het welzijn des volks, de bloei der kerk, de toekomst der wetenschap, de eere onzes Gods. Van u mag worden verwacht, dat uw doel en uwe drijfveeren, met de plaats, die onze Stichting inneemt, het beginsel, dat zij belichaamt, haar roeping, hare taak, haar strijd, in overeenstemming zijn. Maar dat zal dan ook blijken, niet alleen in ernstige studie, maar ook in ware Godzaligheid. Beginselen moeten niet alleen worden belijnd en beleden, maar ook worden opgenomen en verwerkt. Beginselen vormen karakters, en beginselvastheid werkt alleen het geloof.

„Uit God en niet uit de menschen; van boven en niet van beneden.”

Ziet! dat beginsel stamt niet uit de natuur.

De belijdenis van dat beginsel zij voor u eene vrucht uwer levenservaring, de uiting van wat God u door Zijne herscheppende, bijblijvende genade heeft geleerd.

Dale Uw Geest af in deze harten, Heere God! uit wien, door wien en tot wien, alles, in ons leven, in onze studie, in onze Stichting is en zij! Werp iedere hoogte ter neder, die zich in hen, in ons, verzet tegen de kennis, de belijdenis van Uwen Heiligen naam!

Voltooi Uw werk in en door ons! Maak deze Stichting tot een bron van zegen voor de geslachten! Doe blijken dat zij Uw werk is, een instrument in Uwe hand, tot heil van Uwe Kerke! En Uwe genade zij ons dit jaar en eeuwig genoeg!

De rectorale waardigheid draag ik thans aan u over, mijn geachte ambtgenoot Mr. Damme Paulus Dirk Fabius.

Moogt gij in uwe regeering voorspoedig zijn, dan zal het uw Volk en Rijk welgaan. Door uwe benoeming gaat het Rectoraat uit de Theologische Faculteit in de Juridische over. De studie van het recht, zooals gij dat beoefent, kan u in staat stellen uw ambt naar recht te bedienen.

Sta evenwel uwe hulpe in den naam van onzen God!

Indien wij de teekenen der tijden verstaan, dan heeft de Faculteit, waartoe gij niet slechts behoort, maar die gij vertegenwoordigt, en zij niet het minst, eene belangrijke taak te vervullen in den strijd voor de eere van Christus.

Moogt gij niet lang meer alleen staan! Onder uw Rectoraat wachten wij uitbreiding van den kring der Hoogleeraren. Onze wenschen zijn met u. Zij dit jaar gekenmerkt door werkzaamheid, door bloei, door voorspoed en worde daardoor vervuld, wat wij en allen die onze stichting liefhebben, haar toewenschen:

Vivat, Crescat, Floreat, Academia!

P80133-C

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT

3 0000 00880 2856

